

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Tereza Kryšpínová

**Katolická akce 1949–1951: Státem organizovaná církev a její
komunikace s veřejností prostřednictvím Katolických novin**

Bakalářská práce

Praha 2009

Autor práce: **Tereza Kryšpínová**

Vedoucí práce: **PhDr. Jakub Končelík, Ph.D.**

Oponent práce:

Datum obhajoby: **2009**

Hodnocení:

Bibliografický záznam

KRYŠPÍNOVÁ, Tereza: *Katolická akce 1949–1951: Státem organizovaná církev a její komunikace s veřejností prostřednictvím Katolických novin*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, Katedra žurnalistiky, 2008. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Jakub Končelík, Ph.D.

Anotace

Tato práce se zabývá Katolickou akcí, hnutím vytvořeném komunistickou mocí v roce 1949 s cílem rozložit katolickou církev v Československu. První část mapuje politickou situaci země po druhé světové válce a nástup komunismu po převratu v únoru 1948 a osudy katolické církve a jejích představitelů v prvních letech totality. Druhá část se věnuje samotné Katolické akci, která měla odtrhnout katolické kněží a věřící od biskupů a Vatikánu a ujmout se vedení československé církve. Výsledkem měla být „národní církev“, ovládaná státem a podporující lidově demokratický režim. Třetí část pojednává o počátcích Katolických novin. Týdeník, který vycházel až do roku 1989, původně vznikl jako tiskový orgán Katolické akce, ale přežil její zánik. Práce popisuje proces přípravy Katolických novin a prvních 21 měsíců jejich existence, kdy je hnutí vydávalo. Na příkladech několika událostí, které se Katolické akce bezprostředně týkaly a o nichž Katolické noviny psaly, se pokusí ukázat, jakým způsobem se hnutí v novinách prezentovalo.

Klíčová slova

Katolické noviny, Katolická akce, církev, komunismus, tisk

Annotation

This bachelor thesis deals with Catholic action, a movement created in 1949 by communist power to destroy Catholic Church in Czechoslovakia. The first part draws up a political situation in the country after the World War II and rise of communism after a coup d'état in February 1948. It also describes the story of Catholic Church and its leaders in first years of totality. The second part follows Catholic action itself. The movement should disunite priests and worshippers on one hand and bishops and Vatican on the other and take a lead of Czechoslovak Church. The result should be a “national church” controlled by state, which would support a people’s democratic regime. The third part treats of beginning of Catholic paper. The weekly started as a press organ of Catholic action but survived its lapse and appeared until 1989. This thesis describes a process of preparing the Catholic paper and first 21 months of its existence, time when they were issued by Catholic action. It attempts to show the way of self-promotion of the movement on example of some events related to Catholic action and presented in Catholic paper.

Keywords

Catholic paper, Catholic action, church, communism, press

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci napsala samostatně, jen za použití uvedené literatury a pramenů.

Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro výzkumné i studijní účely.

Tato práce obsahuje 97 457 znaků včetně mezer, bez poznámkového aparátu a příloh. Má 54 normostran.

V Praze dne 21. května 2009

Tereza Kryšpínová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr. Jakubu Končelíkovi, Ph.D. za trpělivost a Mgr. Vlastě Měšťánkové z Národního archivu za pomoc a péči při vyhledávání studijního materiálu.

Obsah

1. Úvod.....	8
2. Situace v Československu v letech 1945–1950.....	10
2.1. Přebrot v únoru 1948.....	12
2.2. Důsledky převratu a proměna společnosti po roce 1948.....	13
2.3. Katolická církev a stát na přelomu 40. a 50. let.....	16
2.3.1. První fáze církevní politiky státu: vyjednávání.....	17
2.3.2. Návrh nové církevní politiky a konec jednání státu a biskupů.....	19
2.3.3. Vznik „církevní šestky“ a počátky hnutí Katolická akce.....	20
2.3.4. Další kroky k oslabení katolické církve: odtržení Berana a Vatikánu.....	21
2.3.5. Církevní zákony jako nástroj postátnění církve a legalizace represí.....	23
2.3.6. Procesy s církevními špičkami.....	25
3. Katolická akce jako nástroj narušení katolické církve.....	28
3.1. Příprava státem řízené konkurence strukturám katolické církve.....	29
3.2. Vznik Katolické akce a její aktivity.....	31
3.3. Ohlas Katolické akce a její zánik.....	37
4. Katolické noviny jako tiskový orgán Katolické akce.....	39
4.1. Věstník katolického duchovenstva.....	41
4.2. Proces vzniku Katolických novin.....	42
4.3. Počátky Katolických novin a jejich ohlas.....	44
4.4. Podoba Katolických novin vydávaných Katolickou akcí.....	46
4.5. Pokrytí vybraných událostí ze života KA Katolickými novinami.....	50
4.5.1. Prohlášení KA.....	50
4.5.2. Exkomunikační dekrety.....	51
4.5.3. První celostátní konference Katolické akce v Československu.....	52
4.6. Seznam článků věnovaných jednotlivým událostem.....	55
4.6.1. Prohlášení KA.....	55
4.6.2. Exkomunikační dekrety.....	55
4.6.3. První celostátní konference Katolické akce v Československu.....	56
5. Závěr.....	57
6. Seznam použitých zkratk.....	59
7. Použitá literatura.....	60
8. Summary.....	62
9. Seznam příloh.....	63

Přílohy

1. Úvod

Události po převratu v únoru 1948 jsou jednou z nejsmutnějších kapitol naší moderní historie. Odstartovaly 41 let komunistického režimu, který měl minimálně v některých obdobích rysy totality a poznamenal českou a slovenskou společnost na desítky let.

I s odstupem šedesáti roků je obtížné hodnotit činy jednotlivců ve specifické atmosféře komunistické diktatury. Její propaganda dokázala zcela převrátit hodnotový systém a deformovat myšlení lidí ku svému prospěchu. I jedno špatné rozhodnutí mohlo negativně ovlivnit celý další život a lidé se tak někdy museli uchýlit k ústupkům na úkor svého svědomí.

V kontextu těchto skutečností se dějiny římskokatolické církve na přelomu 40. a 50. let minulého století jeví téměř černobíle. Její představitelé byli jasně rozděleni na dva tábory, tzv. „pokrokové kněží“, kteří otevřeně podporovali lidově demokratický režim, vystupovali na jeho akcích a prosazovali odklon od Vatikánu, a biskupy a ordináře, kteří s režimem nesouhlasili a které většina duchovních i věřících uznávala za svou autoritu. Jednotliví biskupové se sice rozcházeli v názoru, do jaké míry je možné státu ustupovat, ale ve chvílích zásadních rozhodnutí vždy stáli na straně Svatého stolce.

Toto striktní rozdělení se stát snažil různými způsoby narušit. V prvních letech po převzetí vlády ještě neměl za cíl církve v Československu úplně zlikvidovat. Jeho záměrem bylo ji ovládnout a manipulovat jejím prostřednictvím s katolickou obcí. Vzniklo tak hnutí Katolická akce, první významný pokus státu převzít církve do svých rukou.

V případě zdaru měli být biskupové zatlačeni do pozadí a vedení katolické církve se mělo ujmout hnutí a jeho představitelé, dosazení komunistickou mocí. Kněží v jednotlivých farnostech a věřící přitom neměli zaznamenat žádný větší otřes. Katolická akce se proto snažila vystupovat jako zástupce laiků, který však podporuje církevní autority. Jako nástroj k šíření myšlenek jí přitom sloužily Katolické noviny.

Týdeník vznikl současně s Katolickou akcí, vycházel ale ještě mnoho let po jejím zániku. Právě první měsíce, kdy fungoval jako tiskový orgán hnutí, ale byly pro jeho směřování určující. Po zrušení většiny církevního tisku byly Katolické noviny jediným celostátním časopisem pro věřící a formovaly tak jejich vztah k církvi. Pro Katolickou akci byly důležitým komunikačním kanálem, který využívala k propagaci.

Cílem této práce je zmapovat historii Katolické akce, přípravu Katolických novin a dobu, kdy byly jejím tiskovým orgánem. V úvodu do dějinného pozadí těchto událostí shrnuji politické dějiny a osudy římskokatolické církve v Československu na přelomu 40. a 50. let 20. století, záměrem ale není podat podrobný popis obou procesů, nýbrž poskytnout čtenáři dostatek informací k pochopení převratnosti této dějinné etapy a poznat tak základy, na nichž Katolická akce a Katolické noviny vznikaly.

Problematika Katolické akce dosud není v českém prostředí monograficky popsána, přestože byla zásadním zlomem ve vztahu československého státu k římskokatolické církvi a předznamenala další postup církevní politiky KSČ. Dostatečná literatura neexistuje ani ke Katolickým novinám, tato práce je pravděpodobně první, která se jim podrobněji věnuje.

Předpokládala jsem, že noviny o hnutí a jeho činnosti psaly zcela nekriticky a kopírovaly linii státního postupu vůči původním strukturám katolické církve, tedy biskupům a Vatikánu. Dále jsem předpokládala, že jako její tiskový orgán budou Katolické noviny informovat především o Katolické akci. Kromě popisu historie Akce a počátků Katolických novin bylo tedy mým dalším záměrem ukázat, jakým způsobem týdeník o hnutí informoval. Tomuto účelu slouží výběrová studie na konci práce, která ukazuje pokrytí tří událostí těsně provázaných s Katolickou akcí v článcích Katolických novin.

Při práci jsem pracovala s pramennými materiály v Národním archivu a s prvními třemi ročníky Katolických novin. Vycházela jsem z dostupné literatury věnované církevním dějinám a čtyř dobových brožur týkajících se Katolické akce nebo vztahu státu a církve, které se nachází ve fondu Národní knihovny v Praze.

Pasáže citované z literatury i původních materiálů ponechávám beze změn, včetně dobového pravopisu a interpunkce. Případné vynechávky značím hranatou závorkou, citace, nebo slova nějakým způsobem zvýrazněná v původním textu, píšu kurzívou.

2. Situace v Československu v letech 1945–1950

Po druhé světové válce se v Evropě změnila velmocenská poměra. Zdejší státy byly oslabené a místo nich začaly na starém kontinentě prosazovat své zájmy nové světové mocnosti: Spojené státy a Sovětský svaz. Jejich plány s osvobozenými zeměmi se ale velmi lišily a s nárůstem vzájemných antipatií se Evropa začala dělit na dva proti sobě jdoucí bloky – západní a východní. Československo se ocitlo v sovětské sféře vlivu a to se záhy začalo projevovat i na jeho vnitřní situaci.

Druhou polovinu 40. let 20. století charakterizovala především snaha o obnovení předválečného Československa. Země byla zdevastována válkou, obyvatelé se teprve začínali vzpamatovávat z hrůz okupace a hořkosti z mnichovské zrady někdejších spojenců. Ještě než se stát stačil konsolidovat, se navíc objevilo nové nebezpečí. Příznivých okolností začali využívat komunisté, podporovaní Sovětským svazem.

Jejich záměr jim usnadnil i celoevropský politický posun doleva.¹ Poválečná atmosféra nahrávala socialistickým a komunistickým hnutím. Vzestupu komunistů přála i nová zahraničně-politická orientace státu, která, formována hlavně prezidentem Benešem, obrátila pozornost Československa od předmnichovských spojenců k Sovětskému svazu. Už v roce 1943 podepsali Beneš a Stalin československo-sovětskou smlouvu o přátelství a spojení a nadstandardní vztahy pokračovaly i po válce, přestože Rudá armáda obsadila Podkarpatskou Rus a za podpory československých komunistů prosadila její připojení k Ukrajině.²

Sovětské zásahy do československé zahraniční politiky pokračovaly i po válce. Vláda byla závislá na podpoře SSSR, bez níž by nedokázala prosadit kontroverzní odsun Němců. Na sovětském souhlasu byla vázaná i účast ČSR na Marshallově plánu ekonomické pomoci válkou zničeným zemím, ač jeho odmítnutí zbrzdilo obnovu země.

Vliv SSSR se projevoval i v politice domácí, a to už od Košického programu, vypracovaného představiteli komunistického exilu v Moskvě po konzultacích s místní vládou.³ Program vytvořil jednotnou vládu Národní fronty, ve které byly zastoupeny čtyři české politické strany (lidová, národně socialistická, sociálně demokratická a

¹ KAPLAN, K.: *Československo v letech 1945–1948*. Státní pedagogické nakladatelství: Praha 1991. s. 5.

² Beneš, nevnímal Sovětský svaz jako potenciálního poválečného nepřítele. „Předvídal, že vedle sebe budou existovat systém politické demokracie a systém sovětského socialismu [...] Předpokládal, že sovětský systém půjde „napravo“ a bude v něm sílit demokratický směr.“ O své iluze začal Beneš přicházet až na konci války, kdy se i na příkladu odtržení Podkarpatské Rusi projevovala neupřímnost sovětských představitelů a jejich skutečné cíle. Viz KALINOVÁ, L.: *Společenské proměny v čase socialistického experimentu. K sociálním dějinám v letech 1945–1969*. Academia: Praha 2007. s. 41, 44.

³ KAPLAN, 1991a. s. 19.

komunistická) a dvě slovenské (demokratická a komunistická). Strany NF si osobovaly právo rozhodovat o osudu dalších stran, přičemž zakázaly obnovu předválečné pravice a jako podmínku vzniku nových politických uskupení stanovily účast v Národní frontě a souhlas s jejím programem. Tím prakticky znemožnily vytvoření politické opozice.

KSČ prosazovala své zájmy i při postupném znárodňování či pozemkové reformě, kdy dosáhla zásadního posílení státního sektoru ekonomiky na úkor soukromého podnikání. Již v roce 1945 tak získal stát monopol nejen v klíčových průmyslových odvětvích, jako hutnictví, strojírenství či výroba energie, ale i např. v bankách. V Československu se formoval lidově demokratický režim, který se významně lišil od předválečné parlamentní demokracie a kapitalistické ekonomiky.

Vliv komunistů ještě narostl po volbách 26. května 1946, kdy KSČ a KSS obsadily sto čtrnáct ze tří set parlamentních křesel, a to i přes to, že na Slovensku získala Demokratická strana dvakrát více hlasů než komunisté.⁴ Pokračování jejich poválečné politiky se projevilo už záhy. V říjnu 1946 schválil parlament zákon o dvouletém plánu a v dubnu 1947 vyhlásil komunistický ministr zemědělství Július Ďuriš tzv. Hradecký program, ve kterém představil plány dalšího znárodňování půdy.

Součástí komunistické politiky byla i snaha oslabit a zdiskreditovat ostatní politické strany, do kterých se infiltrovaly skupiny záškodníků s cílem rozložit je zevnitř. Na jednotlivých akcích se podílela i Veřejná bezpečnost, kterou komunisté postupně ovládli. Štvavá kampaň proti Demokratické straně, jejíž členové byli obviněni z protistátního spiknutí, se sice nezdařila, naopak vedla ke spojení protikomunistických stran, vnitřní štěpení sociální demokracie ale zaznamenalo úspěch, stejně jako vytvoření radikální levicové frakce v rámci lidové strany.

V průběhu roku 1947 komunisté čím dál otevřeněji mluvili o možnosti uchopení veškeré moci a nástupu ČSR na cestu k socialismu. Nové cíle probírali i na jednání ÚV KSČ 11. prosince 1947, kde zaznělo, že „strana musí získat převahu bez ohledu na parlamentní procedury,“⁵ a předsednictvo hledalo nejlepší cestu, jak toho dosáhnout.

⁴ KSČ dostala v českých zemích 40,2 % hlasů, KSS na Slovensku ale volilo jen 30,4 % voličů. Zatímco na českém území dominovali komunisté s jasným náskokem nad druhými národními socialisty (23,6 %), na slovenském měla jasnou převahu Demokratická strana s 62 % hlasů. Viz KAPLAN, K.: *Nekrvavá revoluce*. Mladá fronta: Praha 1993. s. 60.

⁵ VYKOUKAL, J. – LITERA, B. – TEJCHMAN, M.: *Východ. Vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944–1989*. Libri: Praha 2004. s. 155.

2.1. Přebrot v únoru 1948

V novoročním projevu roku 1948 vyhlásil premiér Gottwald heslo: „Kupředu – zpátky ni krok“⁶ – to zaštitilo i politiku komunistické strany v nejbližších měsících. Začala vyvíjet nátlak na ostatní politická uskupení, mobilizovala své členy, ale i odbory, mládežnické organizace nebo kulturní svazy a pracovala na vytvoření „politické armády“, schopné vyjít při vhodné příležitosti do ulic.

Příznivé podmínky nastaly 20. února. Po čtyřech ministrech z řad lidovců, národních socialistů a slovenských demokratů se rozhodlo vyjádřit nesouhlas s čistkami, které ve svém resortu rozpoutal ministr vnitra Nosek, demisí. Doufali přitom, že nastalá vládní krize povede k pádu kabinetu a novým volbám, nebo prezident demisi odmítne, čímž donutí komunisty k ústupkům. „Manévr byl [však] proveden neobratně: rezignace necelé poloviny ministrů nedávala legální důvod k odstoupení vlády celé, což ztížilo pozici prezidenta, na nějž se vedení odbojných stran spoléhalo.“⁷

Komunisté se chopili iniciativy a Gottwald požádal prezidenta Beneše, aby doplnil vládu novými ministry, které mu navrhne. Dosažení požadavků mu ulehčovala masová shromáždění, které organizovala KSČ a jí ovládaná uskupení. Dav, uvedený do bojové pohotovosti, obsadil ulice na celých pět dní. Na nižších úrovních „spontánně“ vznikaly akční výbory Národní fronty. Ustavily se tak nové, komunisty ovládané mocenské orgány, které fakticky převzaly moc v zemi. 24. února zastavila výrobu v celém Československu hodinová generální stávká.

Beneš se ocitl pod obrovským tlakem s prakticky nulovou podporou nekomunistických stran, které čekaly, že krizi vyřeší prezident sám.⁸ Beneš nakonec podlehl okolnostem a Gottwaldovi vyhověl. Ten tak dostal příležitost sestavit vládu z lidí, kteří oficiálně figurovali mezi členy různých politických stran, ale ve skutečnosti většinou spolupracovali s KSČ.

Nástup nových poměrů vyhlásil Gottwald triumfálním projevem k zaplněnému Staroměstskému náměstí 25. února 1948. Československo se na 41 let vzdalo demokracie a vykročilo na cestu komunistické diktatury.

⁶ KŘEN, J.: *Dvě století střední Evropy*. Argo: Praha 2005. s. 600.

⁷ *Tamtéž*. s. 600.

⁸ KAPLAN, 1991a. s. 151.

2.2. Důsledky převratu a proměna společnosti po roce 1948

Únorová krize vedla k transformaci politických stran. Lidovou stranu ovládl už během převratu akční výbor, v jehož čele stáli Alois Petr a páter Josef Plojhar. Národní socialisté vydrželi do 27. února, kdy vznikl akční výbor i v jejich straně. Pod vedením Aloise Neumanna a Emanuela Šlechty prosadil přejmenování strany na Československou stranu socialistickou a její vstup do NF. Demokratická strana se rozpadla a 8. března povstala na jejím místě Strana slovenskej obrody. V sociální demokracii převládlo po dohodách z 26. února krajně levicové křídlo vedené Zdeňkem Fierlingerem. Nové vedení schválilo již v dubnu pohlcení strany komunisty, k čemuž došlo na slučovacím sjezdu 27. června 1948.⁹

Výsledná politická torza dala dohromady „obrozenou“ Národní frontu. Ta sestavila do květnových parlamentních voleb jednotnou kandidátku s výraznou převahou komunistů. Původní záměr komunistů jít do voleb samostatně, který vycházel z přesvědčení části členů strany, že KSC dokáže sama získat většinu hlasů, byl opuštěn kvůli klesajícím preferencím.

Jediným způsobem, jak hlasovat proti komunistům, bylo odevzdání bílého lístku. Neexistovala možnost zatrhnout jednotlivé kandidáty a odevzdání bílých lístků na mnoha místech ztěžovala „demonstrativní volba“, která znemožnila hlasovat tajně. I přesto ale nebyli komunisté s výsledkem voleb spokojeni a procenta hlasů byla upravována. Oficiální volební výsledky potvrdily drtivé vítězství Národní fronty.

Mezitím opustily oficiální politickou scénu poslední zbytky demokracie. V březnu zahynul ministr zahraničí Jan Masaryk, přičemž příčiny jeho pádu z okna Černínského paláce nebyly dosud objasněny. 7. června pak opustil úřad prezident Edvard Beneš poté, co odmítl podepsat novou ústavu.¹⁰ O několik měsíců později zemřel. Jeho nástupcem se stal dosavadní premiér a předseda komunistické strany Klement Gottwald. Do čela nové vlády jmenoval Antonína Zápotockého.

Mezi nejdůležitější úkoly vlády patřily hospodářské změny. V první řadě bylo nutné dokončit zestátnění průmyslu a podnikatelské sféry. Již koncem roku 1948

⁹ Viz VYKOUKAL. – LITERA – TEJCHMAN, 2004. s. 157–159.

¹⁰ Ústava 9. května měla navenek potvrdit demokratičnost státu. „V paragrafu 15 ústavy je jasně řečeno, že svoboda svědomí se zaručuje a že světový názor, víra nebo přesvědčení nemůže být nikomu na újmu. Neplatí to však v případě – a v tom je háček – kdyby někdo odpíral plnit občanskou povinnost uloženou mu zákonem.“ Tou mohla být např. služba v armádě, ale disciplinárně byli často postihováni i lidé, kteří ignorovali volby a různé „dobrovolné povinnosti“. Ústava upravovala i výchovu a vyučování, které měly být „zařizeny tak, aby byly v souladu s výsledky vědeckého bádání a nebyly v neshodě s lidově demokratickým zřízením“. Viz VAŠKO, V.: *Dům na skále: Církev zkoušená. Díl 1. 1945–začátek 1950*. Karmelitánské nakladatelství: Kostelní Vydří 2004. s. 75–76.

zaměstnával československý kapitalistický sektor jen 3,5 % pracovních sil.¹¹ Země se měla stát „kovárnou socialismu“, těžišťem výroby se stal těžký a zbrojní průmysl. Nezbytné byly také rozsáhlé pozemkové reformy. Postupné vyvlastňování půdy nakonec vedlo k násilné kolektivizaci, která zcela proměnila dosavadní strukturu venkova.

Zásadní důsledky mělo přeorientování státu na „třídní politiku“. Proklamovaná egalizace společnosti s sebou nesla sociální přeměnu nebývalých rozměrů. Původní elity se staly spodinou a naopak. Dřívější měřítko společenského postavení i způsobilosti k zaměstnání jako vzdělání, kvalifikace či majetek ztratila na významu, naopak mohla způsobit sociální degradaci, a na jejich místo nastoupila třídní příslušnost. „Dělnický původ“ otevíral dveře k moci, vysokým postům i lepšímu finančnímu ohodnocení, zatímco vyšší třída byla zničena a střední systematicky narušována. Na druhou stranu ale vymizela nezaměstnanost a úplná chudoba.¹²

Se společenskou proměnou zesílil i represivní aparát. V prvních měsících po Únoru se soustředil hlavně na bezprostřední potlačování opozice vůči převratu. 14. října 1948 vstoupil v platnost zákon č. 231/1948 Sb. na ochranu lidově demokratického zřízení, který umožnil hromadné zatýkání odpůrců režimu. Již v průběhu roku probíhaly personální čistky. Mezi první zasažené oblasti patřila věda a kultura, ale nevyhnuly se ani armádě, státní a hospodářské správě a dalším. Na uvolněná místa nastoupili režimu loajální lidé s patričním kádrovým profilem, ti však často měli zcela nedostatečnou kvalifikaci.

Mezi postižené však patřili i dělníci a rolníci, v jejichž jméně komunistická strana vládla. Na vesnicích byli likvidováni velkostatkáři, tzv. „kulaci“, ale i další hospodáři, kteří se nechtěli přizpůsobit kolektivizaci. Režim neváhal zakročit ani proti dělníkům, když vymáhali své požadavky stávkami. Pro udržení pořádku byl zaveden systém prověrek a kádrových posudků, které mohly mít fatální důsledky pro život jednotlivce.

Nejvýraznějším projevem represí, jež provázely snahu státu ovládnout veškeré oblasti společenského života, byly velké politické procesy. Probíhaly veřejně, přímo přenášeny rozhlasem, a více než co jiného připomínaly divadelní představení. V první fázi se týkaly hlavně odpůrců režimu, ve fázi druhé pak sáhly i do řad komunistické strany. Vrcholem první fáze byl proces s národně-socialistickou političkou Miladou Horákovou, která byla na základě vykonstruovaných obvinění odsouzena k smrti za zločiny proti státu a přes protesty mezinárodní veřejnosti popravena. Vrcholem druhé se

¹¹ KŘEN, 2005. s. 631.

¹² *Tamtéž.* s. 631.

stal proces s bývalým generálním tajemníkem KSČ a Gottwaldovým přítelem Rudolfem Slánským.¹³

Za zločiny proti státu a lidově demokratickému zřízení ale byly souzeny tisíce dalších lidí. Během období let 1948–1954 bylo v Československu 220-230 tisíc politických vězňů.¹⁴ Československo přijalo stalinský model prosazování socialismu, založený na eliminaci veškerých překážek využití hospodářského potenciálu země, a to i za cenu bezohledného přístupu k občanům a popírání základních lidských práv.

¹³ VYKOUKAL. – LITERA – TEJCHMAN, 2004. s. 261.

¹⁴ KŘEN, 2005. s. 645.

2.3. Katolická církev a stát na přelomu 40. a 50. let

„Vůči totalitní moci projevíly *á la longue* nejhouževnatější odolnost tradiční, lokální a konzervativní struktury, jejichž prototypem byly církve, především církev katolická.“¹⁵ Noví vládcí Československa proto začali o katolickou církev brzy projevovat zájem. Silná katolická církev mohla jejich moc ohrozit. „Její vliv ve společnosti, k jejímu vyznání se hlásilo kolem 70 %, a její organizace a mezinárodní vazby tvořily příznivé podmínky pro odpor.“¹⁶

Církev navíc byla pro komunisty trnem v oku již samotnou svou podstatou. Náboženství bylo podle jejich teoretika Karla Marxe „opiem lidstva“, program Komunistické internacionály z roku 1928 nazval církev „agenturou kdysi vládnoucích tříd“, proti níž je nutno vést boj „soustavně a houževnatě“.¹⁷

V duchu této politiky zavedla československá ústava z 9. května 1948 pojem „bezvyznání“, jakousi obdobu ateizmu. Její 16. paragraf sice dával všechna vyznání i bezvyznání na roveň a deklaroval „právo vyznávat soukromě i veřejně jakoukoli náboženskou víru“, ale již paragraf následující ho omezoval.

„Podle něho sice *každý má volnost provádět úkony spojené s jakýmkoli náboženským vyznáním nebo bezvyznáním, ale výkon tohoto práva nesmí být v neshodě s veřejným pořádkem ani dobrými mravy. Nedovoluje se ho zneužívat k nenáboženským účelům.*“¹⁸ Podivná, nekonkrétní formulace (není například jasné, co ústava míní pod „úkony spojenými s bezvyznáním“) nahrávala účelovým výkladům. Porušováním paragrafu číslo 17 komunisté v následujících letech zdůvodňovali různé zákroky proti církevním představitelům.

Omezování církve se projevovalo i rušením církevních svátků, jichž bylo podle oficiálního výkladu příliš mnoho a brzdily hospodářský rozvoj státu, nebo zaváděním náhrad za tradiční křesťanské obřady. Těmi bylo např. slavnostní vítání občánků vytlačující křesť, uzákonění občanského sňatku a další.

Dopad na fungování církve měla i opatření, která nebyla namířena primárně proti ní. V pozemkové reformě z roku 1947 přišla o veškerou zemědělskou a lesní půdu větší než 50 hektarů. Další přerozdělování po únorovém puči připravilo církve i o zbytek

¹⁵ KŘEN, 2005. s. 639.

¹⁶ KAPLAN, 1991b. s. 27.

¹⁷ VAŠKO, V.: *Neumlčená: Kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce. Díl II.* Zvon: Praha 1990. s. 45.

¹⁸ VAŠKO, 2004. s. 76.

pozemkového majetku, čímž přišla o jeden z nejvýznamnějších zdrojů hospodářského zabezpečení.¹⁹ Další kroky k jejímu oslabení přišly vzápětí.

2.3.1. První fáze církevní politiky státu: vyjednávání

Postup režimu vůči katolické církvi se dá rozdělit do dvou období. V prvním, trvajícím do dubna 1949, se stát snažil církev ovládnout „po dobrém“. Vedl s ní jednání na ministersko-biskupské úrovni, kde se snažil prosadit své požadavky, a byl ochoten i k drobným ústupkům. Ve druhém období pak nastolil politiku boje. Duchovní se ocitli pod tlakem, mnozí z nich byli uvězněni nebo internováni a životy jejich i věřících ztěžovala řada omezení. Nová církevní politika měla za cíl církev zlikvidovat.

Ani čas vyjednávání se ale neobešel bez problémů. První konkrétní spor nastal ohledně školské reformy, a to již během roku 1947, kdy byla připravována. Reforma reagovala na enormní zájem o střední a vysoké školy, který nastal, když chtěly právo na vzdělání využít i ročníky, kterým to za války nebylo dovoleno, a měla demokratizovat stávající školský systém.

Zákon č. 95/1948 Sb., ze dne 21. dubna 1948, o základní úpravě jednotného školství měl za cíl odstranit dvojkolejnost středního vzdělávání.²⁰ Jako vedlejší efekt ovšem obsahoval zestátnění všech škol, včetně těch církevních, a to i přes to, že jen několik týdnů předtím vydala Národní fronta prohlášení o nedotknutelnosti církevního školství. Pražský arcibiskup Josef Beran proti takovým změnám protestoval na několika vystoupeních v průběhu roku 1947 a v den přijetí zákona vydal oběžník, který deklaroval neslučitelnost a nezaměnitelnost křesťanství s komunismem.

V této atmosféře byla v květnu 1948 zahájena jednání církevních a politických špiček o dalším postupu. Vládní stranu reprezentovala nově zřízená Komise pro náboženské a církevní otázky při Ústředním akčním výboru Národní fronty (ÚAV NF). Její protějšek tvořila delegace vyslaná českými a slovenskými biskupy, kterou vedl litoměřický biskup Štěpán Trochta a trnavský biskup Ambróz Lazík.

Katolická církev se už v této době rozdělila na tři proudy přístupu ke komunismu. Část katolíků novou vládu a její režim neústupně odmítala a kritizovala. Do čela tohoto proudu se postavil arcibiskup Beran. Ten už před Únorem varoval v pastýřských listech²¹

¹⁹ BALÍK, S. – HANUŠ, J.: *Katolická církev v Československu 1949–1989*. Centrum pro studium demokracie a kultury: Brno 2007. s. 16.

²⁰ Hlavní změna spočívala v tom, že se učňovské školy pod názvem základní odborné školy zařadily na roveň gymnázií a výběrových odborných škol. Viz KALINOVÁ, L.: *Společenské proměny v čase socialistického experimentu. K sociálním dějinám v letech 1945–1969*. Academia: Praha 2007. s. 169.

²¹ Pastýřské listy byly spolu s biskupskými oběžníky Acta Curiae formou komunikace biskupů s kněžími. Listy vycházely u příležitosti různých významných církevních událostí, nebo když bylo nutné informovat

i na stránkách Katolíku, nejvýznamnějšího týdeníku pro katolické věřící a duchovní, že se komunistům nedá věřit a označil je přímo za nepřátele lidu.²²

Na druhé straně existovala skupina tzv. „pokrokových“ kněží, kteří před Únorem působili v lidové straně, ale spolupracovali s komunisty. Během převratu pak založili vnitrostranický akční výbor. Ten se chopil moci a přeměnil ČSL v loutkovou stranu, jež měla navenek potvrzovat demokratičnost systému. K jejich představitelům patřil páter Josef Plojhar, který zastával funkci ministra zdravotnictví, či katecheta Josef Beneš. Na účast kněží ve vládě a na politické scéně vůbec reagovala církev udělením církevních trestů, konkrétně suspenzí, což bylo později jedním ze sporných bodů jednání.

Třetí proud byl nejmírnější. Reprezentoval ho právě biskup Trochta, ale i další kněží, kteří byli ochotni hledat cestu dohody s komunisty a za cenu menších ústupků udržet hlavní priority katolické církve. Těmi bylo zachování její vnitřní autonomie a církevního školství. Stát ale na oplátku požadoval uznání legitimacy režimu církevními autoritami, zrušení církevních trestů pro politicky angažované kněží a povolení jim kandidovat na poslancecké posty.

Jednání málem ztroskotala již v počátcích, kdy si předseda komise a zároveň i celého ÚAV NF Alexej Čepička místo biskupů pozval Plojhara s Josefem Benešem. Po Beranově nátlaku ale ustoupil a přizval k diskuzi oficiální zástupce církve. Oba suspendovaní kněží se setkání dále účastnili jen jako Čepičkovi poradci. Po přerušovaných jednáních, na kterých nebyla žádná ze stran ochotna více ustoupit, došlo počátkem června k náhlému obratu. Vládní strana přišla s návrhem, že povolí zápis do církevních škol na další rok, pokud se církev zúčastní nastávajících prezidentských voleb.

Biskupové souhlasili a došlo k dohodě. Výsledkem byla situace svou povahou téměř absurdní. Dne 14. června sloužil (po předchozím dlouhém přemlouvání) arcibiskup Beran v katedrále sv. Víta slavné Te Deum, tedy obřad díkuvzdání, za účasti čerstvě jmenovaného prezidenta Gottwalda a jeho komunistických souputníků.

Již vzápětí se projevil prvotní záměr komunistů. Beranův ústupek prezentovali veřejnosti jako církevní uznání legitimacy poúnorového režimu.²³ Arcibiskup se proti takovému tvrzení rázně ohradil a po následné polemice v dopisech i na stránkách tisku přerušila vláda v polovině června jednání.

katolickou obec o nějaké významné události. Některé významné listy četli kněží věřícím v neděli po bohoslužbě.

²² Pastýřský list z 2. února 1948. In: *Pastýřské listy. 1945–2000*. Karmelitánské vydavatelství: Kostelní Vydří 2000, s. 48.

²³ VAŠKO, V.: Arcibiskup Beran – symbol odporu proti komunismu. In: *Securitas Imperii 11. Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu: Praha 2005. s. 104.*

2.3.2. Návrh nové církevní politiky a konec jednání státu a biskupů

Novou církevní politiku prodiskutovaly církevní komise ÚV KSČ a ÚAV NF²⁴ na své schůzi 30. srpna. Z jejich návrhu je jasně patrný záměr církve ovládnout, tedy: „využít rozporů mezi hierarchií a nižším klérem (nahradit legální hierarchii umělým všekatolickým sdružením, které by ji ve vztahu k moci i věřícím zastupovalo); za pomoci nové mzdové politiky definované v novém zákoně připoutat duchovní ke státu; prostřednictvím přerušení kontaktů s Vatikánem vytvořit národní katolickou církev odtrženou od Říma“²⁵ a další.

V říjnu 1948 vydali biskupové pastýřský list, ve kterém varovali věřící, že je pro jejich víru mohou čekat obtíže a že se stát nejspíš chystá katolickou církev zlikvidovat.²⁶ Po Trochtově prosincové návštěvě ve Vatikánu ale posvětili další pokus o vyjednávání. Jednání ze 17. února 1949, otevřená po žádosti biskupů na audienci u Gottwalda, probíhala v duchu Čepičkova prohlášení: „Socialismus bude bez církve, ale církev bez socialismu ne.“²⁷

Zatímco Trochtova delegace stále hledala možnou cestu ke kompromisu, zástupci církevní komise využili setkání jen k útokům a výhrůzkám. Duchovní žádali dodržování základních práv a svobod, které by katolické církvi umožnilo v klidu existovat v rámci socialistického státu. Čepička i další z účastníků jednání, ministr informací Kopecký, popřeli, že by stát jakkoliv omezoval náboženskou svobodu v zemi. Pohrozili ale, že když se církev rozhodne proti režimu bojovat, odpoví na to všemi dostupnými prostředky.

Rozpačitý výsledek jednání ještě zhoršily dva dopisy arcibiskupa Berana. Po březnovém jednání biskupů ve Starém Smokovci, které muselo být přerušeno kvůli nálezům odposlouchávacího zařízení, totiž arcibiskup poslal ministru vnitřní stížnost na Státní bezpečnost a její zásahy do života biskupů. Když nedostal odpověď, napsal podobný dopis Čepičkovi.

Vláda si Beranův postup vyložila jako vyhlášení otevřeného boje. Na schůzi 25. dubna 1949 schválilo předsednictvo ÚV KSČ návrh nové církevní politiky z 30. srpna předchozího roku a začalo plán realizovat.

2.3.3. Vznik „církevní šestky“ a počátky hnutí Katolická akce

²⁴ V obou komisích byl Alexej Čepička, členy církevní komise při Ústředním výboru KSČ byli např. Jarmila Taussigová nebo Gustav Bareš. Viz BALÍK – HANUŠ, 2007. s. 20.

²⁵ *Tamtéž.* s. 16.

²⁶ Pastýřský list ze 17. prosince 1948. In: *Pastýřské listy*, 2000. s. 54–61.

²⁷ KAPLAN, K.: *Stát a církev v Československu v letech 1948–1953*. Doplněk: Brno 1993. s. 40.

Stát se pokoušel církev rozložit jak politicky, tak administrativně-mocenskou cestou. Hlavním cílem bylo omezit moc biskupů, znemožnit jim výkon úřadu i ovlivňování věřících a na vrchol církevní hierarchie dosadit prověřené a státu loajální hodnostáře. Výsledkem mělo být odtržení katolické církve od Vatikánu a vytvoření tzv. „národní církve“. Zároveň bylo nutné oslabit katolickou církev celkově a snížit počet věřících v Československu na minimum.

Realizace plánů začala slibně. V dubnu 1949 ovládl stát Svaz katolické Charity, církevní organizaci zaměřenou na sociální a zdravotní služby.²⁸ Zároveň začal izolovat biskupy. „V roce 1950 už ze 17 biskupů fakticky žádný nevykonával svůj úřad v plném rozsahu, jedenáct bylo ve vězení nebo v internaci.“²⁹ K jejich nahrazení a vzniku „národní církve“ přistoupila KSČ ihned po dubnovém obratu politiky vůči kléru.

Úkolu se chopila čerstvě vytvořená speciální komise při ÚV KSČ, zvaná „církevní šestka“. Jejím předsedou se stal dosavadní šéf všech státem zřízených církevních útvarů Alexej Čepička, dalšími členy byli ministr zahraničních věcí Vladimír Clementis, náměstek předsedy vlády Zdeněk Fierlinger, vedoucí kulturně-propagačního oddělení ÚV KSČ Jiří Hendrych, ministr informací Václav Kopecký a pozdější ministr zahraničí Viliam Široký, všechno členové ÚV KSČ.³⁰

Jako církevní protějšek „šestky“ chtěl Čepička původně získat nějakého z biskupů, ale nepochodil a musel se spokojit s „pokrokovými kněžími“ ochotnými ke spolupráci. Jednání se tedy za církev účastnili Alexander Horák a Jozef Lukačovič, již stíhaní církevními tresty, pražští kněží Bohuslav Černocký a křížovník Jan Mára a Josef Fiala, dosazený již dříve do čela Charity.³¹

V průběhu konce dubna a května pracovala církevní šestka na založení tzv. Katolické akce (KA), státního hnutí, jehož nauka se měla striktně držet katolické doktríny, ale které zároveň mělo deklarovat plnou loajalitu vůči režimu.³² V čele měly

²⁸ Národní správa byla na ústředí Svazu katolické Charity uvalena již v dubnu 1948. Důvodem měla být údajná činnost svazu neodpovídající lidově demokratickému zřízení. Do čela Charity se tak dostali ministr Plojhar, kladenský děkan Josef Klouček a páter Fiala. Po stížnostech nunciatury byla opatření zmírněna, správa se měla zdržet zbytečných obměn členů Charity a umožnit hladké pokračování činnosti katolických nemocnic, charitativních ústavů i jejich dalších zdravotních a sociálních aktivit. Viz VAŠKO 1990. s. 46–47.

²⁹ KAPLAN, 1991b. s. 31.

³⁰ Jednání se později účastnil i ministr školství, věd a umění Zdeněk Nejedlý. Šestka působila do května 1950, kdy byla ustanovena nová církevní komise v čele s šéfem Státního úřadu pro věci církevní Zdeňkem Fierlingerem. Viz BULÍNOVÁ, M., JANIŠOVÁ, M., KAPLAN, K.: *Církevní komise ÚV KSČ 1949–1951. Edice dokumentů. Svazek I. Církevní „šestka“ (duben 1949–březen 1950)*. Doplněk: Praha – Brno 1994. s. 13.

³¹ VAŠKO, 2004. s. 126.

³² HALKO, J.: *Rozbití Církve: Rozkolnícka Katolícka akcia. Pokus o vytvorenie „národnej cirkvi“ v Česko-Slovensku 1949*. Lúč: Bratislava 2004. s. 73.

stát významné katolické osobnosti a kolaborující kněží, ale straně se nepodařilo nikoho přesvědčit, nechtěla navíc riskovat, že na zúčastněné duchovní budou uvaleny církevní tresty a KA se tak zdiskredituje již v počátcích.

Katolická akce oficiálně vznikla 10. června 1949. V jejím vedení byli nakonec jen katoličtí laici, duchovenstvo se mělo zapojit připravovanou podpisovou akcí. Noviny zveřejňovaly jména lidí, kteří údajně podpisem stvrdili souhlas s programovým prohlášením KA. V průběhu druhé poloviny června a začátku července bylo takto označeno přes tisíc duchovních.

Biskupové se ke státem organizované Katolické akci vyjádřili už na své konferenci konané 9. června v Olomouci. V oběžníku, který po jednání vyslali mezi katolické kněží, varovali před účastí na KA a upozorňovali, že se jedná o schizmatické hnutí a účast na něm bude stíhána církevními tresty.

Další vyjádření přišlo 15. června 1949, pět dní po založení Katolické akce. Z mimořádné biskupské konference vzešel oběžník kněžím i pastýřský list. Ten pod názvem „Hlas biskupů a ordinářů v hodině velké zkoušky“ obsahoval jednak popis jednání katolických představitelů se státem a důvody jeho neúspěchu, ale i vyjádření ke státem organizovanému hnutí. „*Tato tzv. Katolická akce není akcí katolickou, nýbrž hnutím rozkolným,*“³³ prohlašovali biskupové v závěru listu.

Státní moc se snažila jeho šíření zabránit všemi silami. Za poslíčky, kteří list po farách a kláštorech roznášeli, chodili příslušníci Veřejné nebo Státní bezpečnosti a zabavovali ho.³⁴

2.3.4. Další kroky k oslabení katolické církve: odtržení Berana a Vatikánu

Po vydání pastýřského listu „Hlas biskupů a ordinářů...“ se státní moc rozhodla odstranit arcibiskupa Berana. Nutnost takového řešení ještě umocnilo jeho vystoupení v sobotu 18. června v chrámu Strahovského kláštera. Pobožnosti se účastnili nejen věřící, ale i lidé, kteří chtěli vyjádřit protest proti režimu. Shromáždění se později přesunulo na Hradčanské náměstí, kde Beran žehnal davu z balkonu arcibiskupského paláce.

Na druhý den se konala oficiální bohoslužba v chrámu sv. Víta. Mše probíhala v klidu až do chvíle, kdy chtěl arcibiskup přečíst pastýřský list. V tu chvíli se více než polovina přítomných, ve skutečnosti příslušníci StB a místních organizací KSČ, zvedla a s pískotem a křikem se hrnula ke kněžišti. Scéna se sice záhy uklidnila, ale Beran už list

³³ *Hlas biskupů a ordinářů v hodině velké zkoušky*. 15. června 1949. NA, fond 100/24, sv. 48, a.j. 866.

³⁴ VAŠKO, 2004. s. 145.

nedočetl. Zpátky do paláce ho doprovázela početná suita kněží. Nic ale nezmohli, když arcibiskupa doma přivítali příslušníci StB. Začala arcibiskupova internace, která trvala patnáct a půl roku.³⁵

Po Beranovi a biskupech se stát vypořádal s vatikánským zastoupením. „Papežský internuncius v Praze mons.[monsignore] Saverio Ritter svou funkci od konce roku 1947 pro nemoc téměř nevykonával. S malou přestávkou v roce 1948 ho zastupoval chargé d'affaires Verolino.“³⁶ Už v březnu 1949 žádal československý vyslanec ve Vatikánu dr. Ilja Ráth o Veroliniho odvolání, se zdůvodněním, že byl kompromitován v Mindszentyho procesu.³⁷ Vatikán se rozhodl ustoupit a Veroliniho nahradit mons. Bertollim, toho času papežským nunciem v Bernu.

Ministerstvo zahraničních věcí se ale Bertollimu zdráhalo vydat vízum, stejně postupovalo i u dalšího navrženého kandidáta. Vatikán pojal podezření, že čs. vláda chce Veroliniho vypudit a neumožnit jeho nahrazení. Dojem ještě umocnilo zatčení Veroliniho tajemníka Aloise Zmrzlíka, který mu byl zároveň i průvodcem a překladatelem. Zákrok tak měl nejen zastráovací funkci, ale omezil i diplomatovu akceschopnost. Mons. Verolino nakonec 13. června nunciaturu opustil, aniž by mohl být někým nahrazen.³⁸

Posledním vatikánským diplomatem v Československu zůstal tajemník internunciatury msgr. Ottavio de Liva, který úřad dočasně vedl. Ani on ale na svém postu dlouho nevydržel. Vláda ho jako chargé d'affaires vůbec neuznala a hledala příležitost k jeho vyhoštění. Ta se naskytla o tři čtvrtě roku později v souvislosti s „číhošťským zázrakem“.³⁹ Po mediální kampani byl de Liva v březnu 1950 vyhoštěn jako *persona non grata*. Formálně diplomatické styky s Vatikánem přerušeny nebyly, ale po odvolání dr. Rátha spojení mezi Vatikánem a ČSR *de facto* neexistovalo.

³⁵ VAŠKO, 2005. s. 114–115.

³⁶ VAŠKO, 1990. s. 61.

³⁷ Kardinál a primas římskokatolické církve v Maďarsku József von Mindszenty po celou druhou polovinu 40. let otevřeně vystupoval proti komunistům a lidové demokracii. Spory s vládou nakonec vyústily v kardinálovo zatčení na Vánoce roku 1948. Mindszenty byl odsouzen za velezradu a špionáž k doživotnímu vězení. Na svobodu se krátce dostal v roce 1956, kdy sehrál roli v maďarském povstání, byl ale znovu zatčen a propuštěn až krátce před svou smrtí v roce 1975. Viz VYKOUKAL. – LITERA – TEJCHMAN, 2004. s. 190, 367, 531.

Veroliniho obvinění nebylo podloženo žádnými důkazy. Přestože chargé d'affaires nějakou dobu v Maďarsku pobýval, neměl na tamější církev žádné vazby. Viz HALKO, 2004. s. 47

³⁸ *Tamtéž.* s. 48–50.

³⁹ V prosinci 1949 se v kostele v Číhošti během mší vedených farářem Toufarem několikrát pohnul křížek na oltáři. Úkaz způsobil velké náboženské oživení, číhošťský kostelík se stal poutním místem a navštěvovaly ho významné osoby včetně právě de Livy. Zákrok na sebe nenechal dlouho čekat. Toufar byl zatčen a při výsleších byl ubit k smrti, „zázraku“ se chopila komunistická propaganda. Prezentovala ho jako široké mezinárodní spiknutí, do kterého byl zapleten Vatikán i představitelé československé církve. Viz BALÍK – HANUŠ, 2007. s. 35–37.

2.3.5 Církevní zákony jako nástroj postátnění církve a legalizace represí

Významným krokem vlády při omezování církve byla legalizace některých nezákonných praktik, které státní moc vůči příslušníkům církve uplatňovala. Již od léta 1948 měly farní úřady projednávat veškeré náboženské otázky s církevními komisemi krajských akčních výborů Národní fronty. Po 19. červnu 1949, kdy byl i přes varování státních orgánů v mnoha kostelech čten pastýřský list „Hlas biskupů a ordinářů...“, navíc stát přistoupil k opatřením omezujícím i vydávání právě pastýřských listů a dalších prohlášení církevních hodnostářů.

Na základě zákona platného ještě z dob rakouského mocnářství⁴⁰ vyžadovalo Ministerstvo školství, věd a umění (MŠVU) po všech ordinářích, aby mu veškeré listy, oběžníky, nařízení apod. dávali ke schválení. Tomu měla podléhat i církevní shromáždění včetně kněžských konferencí. Dle zmíněného zákona také dosadil stát do biskupských konzistoří své zmocněnce.

Dalším opatřením, reagujícím na přijetí Katolické akce mezi duchovními i věřícími lidmi, byl výnos MŠVU o duchovních, kolaborujících s režimem. Ti byli 20. června 1949 exkomunikováni dekretem vydaným papežem Piem XII. Téhož dne ministerstvo vyhlásilo takto „perzekvovaným“ kněžím podporu a postup Vatikánu označilo za nezákonný.⁴¹

Zároveň stát stupňoval tlak na kněze, kteří se jeho doktríně nechtěli podřít. Policie je zatýkala za schvalování exkomunikace i za šíření pastýřského listu z 19. června 1949. Jen Státní soud⁴² soudil v roce 1949 182 duchovních, mnohé z nich poslal do vězení na více než tři roky.⁴³ Osm let těžkého žaláře si za „velezradu“ vysloužil např. páter Alois Fajstl, který údajně odmítal poskytnout těžce nemocné ženě poslední pomazání, dokud formálně neprohlásila, že vystupuje z KSČ. K vysokým trestům byli odsuzováni i kněží, kteří uplatňovali exkomunikační dekrety.

Vedení státu si uvědomovalo nutnost přijmout nové církevní zákony a najít tak pro své jednání oporu. Vypracováním zákonů byla pověřena „církevní šestka“, která měla návrhy konzultovat s Ústředním akčním výborem Národní fronty a Katolickou akcí.

⁴⁰ Šlo o zákon č. 50 říšského zákoníku ze 7. března 1874, který za první republiky nebyl uplatňován, ale přes patrnou cenzurní podstatu nedošlo k jeho zrušení. Viz DEMEL, Z.: Neděle a totalita – Jak bylo v totalitním Československu omezováno svěcení neděle. In: FIALA, P. – HANUŠ, J. (EDS.): *Katolická církev a totalitarismus v českých zemích*. Centrum pro studium demokracie a kultury: Brno 2001. s. 101.

⁴¹ VAŠKO, 1990. s. 82–83.

⁴² Státní soud vznikl v roce 1948 a rozhodoval o trestných činech podle zákona č. 231/1948 Sb. na ochranu lidově demokratického zřízení. V senátech státního soudu zasedali i „soudci z lidu“. Tento soud nechvalně proslul např. procesem s političkou Miladou Horákovou. Viz abonent.lexdata.cz.

⁴³ RÁZEK, A.: Exkomunikační dekrety. In: *Securitas Imperii 11*, 2005. s. 175.

Hlavním úkolem bylo zpracovat legislativní rámec financování duchovních státem, tedy transformaci kněží na jistou formu „státních zaměstnanců“. S tím souvisel i vznik orgánu, který měl vnější správu církve zajišťovat administrativně.

Církevní zákony, tedy zákon č. 217/49 Sb. o zřízení Státního úřadu pro věci církevní a zákon č. 218/49 Sb. o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem, byly přijaty 14. října 1949. Ačkoliv je stát prezentoval jako projev mimořádné péče státu o církve, ty „byly finanční závislostí napůl postátněny“⁴⁴ a přišly o většinu své autonomie.

Zákony obsahovaly některé významné zásahy do dosavadního fungování katolické církve. Přestože oficiálně zůstávali duchovní jejími zaměstnanci, byli placeni státem, který měl i pravomoc ustanovit je do funkce. Kněží se tak stali finančně i sociálně závislými na státní benevolenci. Biskup směl kandidáty na jednotlivé posty pouze navrhnout, na konečné rozhodnutí o jejich obsazení ale už neměl vliv.

Jako protislužbu platu měli duchovní skládat slib věrnosti republice. Tento institut byl zakotven již v *modu vivendi*, smlouvě mezi Československem a Vatikánem uzavřené v roce 1928. Text slibu ale podle nového zákona nebyl schválený papežem, sestavovala ho vláda.

Nejvyšší církevní vrchností se stal Státní úřad pro věci církevní (SÚC), v jehož čele stanul opět Alexej Čepička, dosavadní špičky církevní hierarchie odsunul zákon podle plánu na druhou kolej. Do státních rukou se tak dostalo i církevní školství, tisk a publikace.⁴⁵ Církev fakticky řídili krajští a okresní zástupci SÚC. Činnost úřadu se v prvních letech dublovala s církevní komisí ÚV KSCČ, důležitou roli začal hrát až po jejím zrušení v roce 1952.⁴⁶

Přes protesty biskupů vešly zákony v platnost. Jednotliví kněží sice nejprve vyhlášovali, že peníze od státu nepřijmou a jejich jediným nadřízeným je církev, ale nakonec vyhrála finanční otázka. Mnozí duchovní žili z kongruí,⁴⁷ jejich plat se pohyboval na hranici životního minima. Výplata od státu, kterou začali dostávat od listopadu 1949, pro ně byla výrazným polepšením. Když pak v lednu a únoru 1950 přistoupili ke skládání slibu, ze 3028 oslovených katolických duchovních (tj. všech

⁴⁴ KŘEN, 2005. s. 642.

⁴⁵ KAPLAN, 1993a. s. 101–102.

⁴⁶ BALÍK – HANUŠ, 2007. s. 31.

⁴⁷ Nejnížší příjem duchovenstva vyplácený státem za úkony spojené s vykonáváním kněžského úřadu, např. vedení matriky, oddávání apod. Zakotvený v zákoně 122/1926 Sb. o úpravě platů duchovenstva. Viz abonent.lexdata.cz.

kromě biskupů a ordinářů, kteří by si o plat museli sami zažádat), ho odmítlo složit jen dvaatřicet.⁴⁸

V říjnu 1949 došlo k ještě jednomu projevu státní „vstřícnosti“ vůči církvi. K výročí vzniku Československé republiky dal prezident Gottwald některým vězněným kněžím milost. Původcem tzv. akce M byl nejspíš Alexej Čepička. Amnestie ale měla hned několik háčků. Týkala se jen duchovních odsouzených k méně než třem letům odnětí svobody. Ti si o ni museli zažádat – sepsání takové žádosti se ale v podstatě rovnalo uznání oprávněnosti jejich uvěznění. Propuštění duchovní navíc museli podepsat prohlášení, že k trestným činům, které je do vězení dovedly, je naváděli biskupové a další příslušníci církevní hierarchie. Vláda celou akci využila k propagandě.⁴⁹

2.3.6. Procesy s církevními špičkami

Nejbrutálnějšími zákroky státu proti církvi byly církevní procesy a zrušení řádů. Již v průběhu roku 1948 probíhaly skupinové soudy s představiteli tělovýchovné organizace Orel, která měla katolický náboženský program. Zatýkání a souzení kněží probíhalo i po vzniku Katolické akce. Největší procesy ale přišly na řadu až v roce 1950.

První byly postiženy řády. V Československu bylo 2856 řeholníků různých řádů, které udržovaly spojení s Vatikánem, zabývaly se charitou i vzděláváním mládeže a vydávaly různé tiskoviny. Na přelomu ledna a února 1950 byli zatčeni premonstráti opat Vít Tajovský z želivského kláštera a jeho kolega Augustin Machalka z kláštera v Nové Říši na Moravě. Důvodem mělo být zapletení do případu tzv. číhošťského zázraku. V březnu pak Bezpečnost pozatýkala osm dalších řádových představitelů.⁵⁰

Proces probíhal od 31. března do 5. dubna 1950. Prokuratura řeholníky na základě překrucování skutečnosti a vykonstruovaných důkazů obviňovala z rozvracení lidové demokratického zřízení, spojenectví s nepřátelskými silami, přechovávání zbraní a příprav protistátního spiknutí, tedy z velezrady a vyzvědačství. Státem předem stanovené tresty byly vysoké – Machalka byl odsouzen k 25 a Tajovský k 20 letům žaláře, redemptorista Ivan Mastilák dokonce na doživotí.

V noci ze 13. na 14. dubna 1950 navíc proběhla tzv. akce K, v jejímž rámci byly rušeny mužské kláštery a mniši internováni. Uprostřed noci obsadili budovy klášterů

⁴⁸ VAŠKO, 2004. s. 173.

⁴⁹ RÁZEK, A.: Exkomunikační dekrety. In: *Securitas Imperii 11*, 2005. s. 175–177.

⁵⁰ Konkrétně jezuity Františka Šilhana, Františka Mikuláška a šéfredaktora časopisu Katolík Adolfa Kajpra, dále františkána Jana Evangelistu Urbana, dominikána Silvestra Braita, redemptoristy Ivana Mastiláka a Jana Blesíka a premonstráta Stanislava Bartáka. Viz VAŠKO, V.: Přehled a charakteristika církevních procesů padesátých let. In: *Církevní procesy padesátých let*. Karmelitánské nakladatelství: Kostelní Vydří 2002. s. 16–17.

příslušníci SNB, StB a Lidových milicí, řeholníky vzbudili a odvezli do centralizačních klášterů. Stejně probíhalo i druhé kolo akce v noci z 27. na 28. dubna. Celkem bylo postiženo 2376 řeholníků, většina z nich byla soustředěna v centralizačních kláštorech, 175 „nejreakčnějších“ pak žilo v internačním táboře s přísnějším režimem v Želivě.⁵¹

Podobný osud čekal jen o půl roku později i ženské řehole. Stát zrušil 720 ženských klášterů a osm tisíc jeptišek bylo stejně jako jejich mužští kolegové koncentrováno na několika vybraných místech v republice.

V roce 1950 se konal další proces s církevními představiteli, tentokrát zaměřený na nejvyšší církevní posty. Soud probíhal ve dvou fázích. První, česká, nazývaná „Proces s pomocníky biskupů“ probíhala od 27. listopadu do 3. prosince, slovenská část soudu, zvaná podle hlavního souzeného „Vojtaššák a spol.“, se konala ve dnech 10. až 15. ledna 1951.

Hlavní postavou české části procesu byl olomoucký biskup Stanislav Zela. Spolu s ním byl souzen opat břevnovského kláštera benediktin Anastáz Opasek a strahovský opat premonstrát Bohuslav Jarolímek a dalších šest duchovních.⁵² Všichni, včetně těžce nemocného opata Jarolímka, byli po zatčení mučeni a vyšetřovatelé je nutili opakovat před soudem naučené výpovědi.

Obvinění byla podobná jako u jarního procesu s představiteli řádů: velezrada, vyzvědačství, navíc ještě veřejné násilí a podvod. Tresty ani tentokrát nešly pod deset let, Opasek byl odsouzen na doživotí, opat Jarolímek a svatovítský kanovník Švec ke dvaceti letům a další dva kněží k pětadvaceti letům. Jarolímek krátce po vynesení rozsudku zemřel v pankrácké věznici.⁵³

V lednu 1951 proběhlo slovenské pokračování procesu. Kromě spišského biskupa Jána Vojtaššáka byli souzeni ještě trnavský biskup Michal Buzalka a prešovský řeckokatolický biskup Pavel Gojdič.⁵⁴ Soud měl kromě obvyklých obvinění duchovní diskreditovat jejich údajnou spoluprací s válečným Slovenským státem a podílem na

⁵¹ VLČEK, V.: Procesy s řeholníky v 50. letech a v první polovině 60. let. In: *Tamtéž*. s. 120.

⁵² Svatovítský kanovník Josef Čihák, Otakar Švec a Jaroslav Kulač, Beranův sekretář Jan Boukal, salesián Václav Mrtvý, který pracoval na internuciaturě a Antonín Mandl, ředitel pražského Arcidiecézního pastoračního ústředí. Viz VAŠKO, V.: Přehled a charakteristika církevních procesů padesátých let. In: *Tamtéž*. s. 20.

⁵³ BALÍK, S.: Církevní procesy v olomoucké arcidiecézi. In: *Církevní procesy*, 2002. s. 207.

⁵⁴ Řeckokatolickou církev stát zlikvidoval tzv. akcí P na konci dubna 1950. Na sjezd církve v Prešově dorazila asi tisícovka členů KSS (tedy zhruba stejně, kolik se ho zúčastnilo kněží a laiků), která prosadila přijetí usnesení o odluce církve od Říma a jejímu „návratu“ do pravoslavné církve (od té se odklonila v roce 1646). V průběhu dalšího měsíce byla k podpisu prohlášení donucena více než polovina jejích kněží a na konci května přestala řeckokatolická církev fakticky existovat. Viz BALÍK – HANUŠ, 2007. s. 37–38.

deportaci slovenských židů do Polska. Výsledkem bylo 24 let žaláře pro Vojtaššáka a doživotí pro oba další biskupy.⁵⁵

Na oba procesy navazovala ještě řada menších v roce 1951. Soudy s různými duchovními na počátku 50. let neskončily, přestože po všech opatřeních, které stát v průběhu prvních let po převratu proti církvi podnikl, zůstala církev velmi oslabená.

„Koncem roku 1952 se podařilo moci původní strukturu katolické církve natolik rozrušit a změnit, že prostřednictvím SÚC a jeho institucí (církevních tajemníků a zmocněnců v konzistořích), orgánů MHKD [Mírového hnutí katolického duchovenstva]⁵⁶ a hodnostářů, kteří složili slib, plně kontrolovala všechny církevní úřady, a tím administrativně mocensky církev ovládla. Nepodařilo se jí však církev ovládnout duchovně.“⁵⁷

Procesy s kněžími proto pokračovaly až do 60. let, přičemž jediným podstatným rozdílem oproti počátku let 50. byla absence trestů smrti. Vyšetřovací metody, vykonstruovaná obvinění ani mnohaleté žaláře se nezměnily. V roce 1953 se před soud dostal i litoměřický biskup Trochta. Největší zastánce vyjednávání s komunistickou mocí byl odsouzen na 25 let.⁵⁸

⁵⁵ VAŠKO, 2002. s. 27.

⁵⁶ Mírové hnutí katolického duchovenstva, původně Celostátní mírový výbor katolického duchovenstva, bylo dalším pokusem státu ovládnout církev. Hnutí vzniklo v září 1951, mělo své ústředí a diecézní orgány. V čele stál Plojhar a členy hnutí byli automaticky všichni kněží. Jeho vliv postupně klesal, ale zaniklo až v březnu 1968. Viz BALÍK – HANUŠ, 2007. s. 129–131.

⁵⁷ KAPLAN, 1991b. s. 32.

⁵⁸ PLACHÝ, J.: Biskup Trochta v hodině velké zkoušky. In: *Securitas Imperii 11*, 2005. s. 134.

3. Katolická akce jako nástroj narušení katolické církve

Po selhání vyjednávání mezi státem a církví přišlo komunistické vedení s koncepcí tzv. národní církve. „U katolické církve vadilo zejména to, že kromě masové základny a mezinárodních vazeb měla staré, osvědčené na státu nezávislé a také hospodářsky silné struktury.“⁵⁹ Navíc vzdorovala vládním pokusům o její ovládnutí „mírovou cestou“. Katolická obec ale byla příliš dobře organizovaná na to, aby šla zničit útokem zvenčí. Představitelé státu proto sestavili plán, jak ji narušit zevnitř.

Rozhodli se vytvořit v církvi vnitřní opozici, která by obec odtrhla od Vatikánu. Cílem měla být „národní církev“, kterou by šlo snadno ovládnout. Národní církev měla v zásadě kopírovat původní katolickou strukturu i liturgii, aby věřící nepocítili významnější změny, jen vedení církve už by neměli v rukou biskupové, ale duchovní poplatní režimu.

Situaci měla ještě ulehčit existence Československé církve, založené za první republiky, i nevraživost českého lidu ke katolictví a Vatikánu, táhnoucí se již od Jana Husa a ještě umocněná za habsburské nadvlády. K využití Československé církve ale nakonec nedošlo, protože ji poté, co její vedení deklarovalo věrnost režimu, začali opouštět kněží i věřící.⁶⁰

Když proto po obratu církevní politiky KSČ v dubnu 1949 začala zasedat tzv. „šestka“, s Československou církví už nepočítala. Jejím hlavním záměrem bylo vytvořit uvnitř katolické obce odštěpek, jakousi „pátou kolonu“, která by v ní postupně získala navrch a ovládla ji. K tomu mělo posloužit hnutí „pokrokových kněží“, kteří mají důvěru veřejnosti a přitom vyjadřují podporu komunistické vládě.

⁵⁹ KŘEN, 2005. s. 640.

⁶⁰ HALKO, 2004. s. 67.

3.1. Příprava státem řízené konkurence strukturám katolické církve

Konkrétní podobu hnutí projednávala církevní „šestka“ od konce dubna 1949. Její členové se po dohodě s „pokrokovými knězi“ shodli na názvu Katolická akce (KA). Využili tak jméno staršího laického církevního hnutí, fungujícího v Československu od roku 1922.⁶¹ Státní Katolická akce měla převzít strukturu, ale i např. místnosti, které dříve využívala původní akce. Záměr státu jasně vyjádřil Čepička: „Chceme jim vzít vše, co dosud mají, [...] aby jim nezůstalo nic, museli se případně uchýlovat k novým akcím, které my však již nepovolíme a proto budou mít charakter ilegální.“⁶²

Na vzniku KA se měl podílet i 60členný přípravný výbor, v němž mělo zasedat asi deset kněží a řada katolických osobností, zvažoval se např. spisovatel Jakub Deml či literární historik Oldřich Králík. Už na první schůzi „šestky“ 30. dubna bylo rozhodnuto, že bude mít akce vlastní tiskový orgán a jejím prvním velkým činem měla být celostátní národní pouť na Sázavu (Čechy), Velehrad (Morava) a Děvín (Slovensko) 5. července. Oživení cyrilometodějské tradice mělo ještě jeden cíl: právě na jejích základech měla stát spiritualita národní církve. Zatímco Vatikán označovala komunistická propaganda jako pangermánský, katolická církev u nás měla nabrat slovanský směr.

Od 11. května začalo ministerstvo školství vydávat Věstník katolického duchovenstva, který měl mimo jiné sloužit i k propagaci KA. Již v neděli 8. května přitom dokázal stát narušit pět konaných poutí, když na ně dosadil své řečníky a na zbraslavskou, kde měl vystoupit arcibiskup Beran, dorazilo po různých obstrukcích jen 700 lidí místo obvyklých 20 tisíc.⁶³ Zatímco státní moc mařila další poutě a aktivity církve, média i politici připravovali půdu pro Katolickou akci.

Od poloviny května měly být v rozhlase vysílány minimálně dva projevy o KA za týden, stejně početné měly být i články v novinách. Významným krokem byl projev ministra informací Václava Kopeckého na IX. sjezdu KSČ. Kromě osočování katolické hierarchie i Vatikánu ze zaprodanosti západu a reakci řekl: „Věříme, že většina katolických věřících i katolických kněží projeví věrnost našemu národu, našemu státu, českému i slovenskému lidu. A věříme, že katoličtí kněží naleznou v minulosti našich

⁶¹ Základ Katolické akci položil papež Pius XI. (1922–1939). Jeho definice „actio catholica“ zněla: „Je účastí na hierarchickém apoštolátu s cílem šířit všude základy křesťanské víry a křesťanského učení, účinně je bránit a uskutečňovat je jak v soukromém, tak i ve veřejném životě.“ Viz: FRÖHLICH, R.: *Dva tisíce let dějin církve*. Vyšehrad: Praha 1999. s. 217.

⁶² Zápis ze schůze církevní komise ÚV KSČ. 30. dubna 1949, Praha. SÚA, f. 100/24, sv. 47., a.j. 862. In: BULÍNOVÁ, M. – JANIŠOVÁ, M. – KAPLAN, K.: *Církevní komise ÚV KSČ 1949–1951. Edice dokumentů. Svazek I. Církevní „šestka“ (duben 1949–březen 1950)*. Doplněk: Praha – Brno 1994. s. 27.

⁶³ Zápis ze schůze církevní komise ÚV KSČ. 11. května 1949, Praha. SÚA, f. 100/24, sv. 47., a.j. 862. In: *Tamtéž*. s. 96.

národů krásné příklady toho, jak kněží mohou vykonávat své duchovní poslání v souladu se zájmy národa a vlasti, v souladu se zájmy slovanskými a všelidskými.“⁶⁴

„Šestka“ pokládala tento projev za dobrou přípravu pro vystoupení Katolické akce. Oproti tomu biskupové na konferenci konané počátkem června jednali o projevu i o chystaném hnutí se značnými obavami. Výsledkem byl oběžník duchovenstvu, ve kterém vedení církve varovalo kněží, že se tvoří „přípravný výbor tzv. Katolické akce. Kdyby někdo z Vás byl pozván, necht’ si uvědomí, že je to hnutí schizmatické a bude stíháno církevními tresty. [...] Nenechejte se strhnouti do nějaké nenáboženské a zejména politické činnosti.“⁶⁵

Zároveň ale biskupové vydali i memorandum československé vládě, ve které dali najevo ochotu pokračovat v jednáních, pokud bude předem písemně přijato a potvrzeno několik podmínek: Křesťanský světový názor bude respektován a uznáván, a to i skutkem, ne jen slovem, vláda uzná duchovní pravomoci papeže jako hlavy církve ve věcech náboženských a nebude Vatikán obviňovat z ohrožování suverenity státu a budou odvolána ustanovení ohrožující náboženskou svobodu katolíků.⁶⁶

Na další vyjednávání ale bylo pozdě. Katolická akce již byla připravena a měla se představit veřejnosti za několik dní. Biskupská pohrůžka exkomunikací všech zúčastněných kněží a nezáměr duchovních i většiny katolických osobností však způsobily, že předsednictvo KA zpočátku tvořila jen řada laiků, důkladně prověřených státem.

Velká odpovědnost ale ležela nejen na „šestce“ a jejích rozhodnutích. Hlavní úlohu v Katolické akci měly mít buňky na lokálních úrovních. Jejich úkolem bylo propagovat hnutí mezi věřícími a pořádat různé aktivity, které by podpořily její činnost. Tyto výbory začaly vznikat už v průběhu května a června v režii krajských a okresních církevních tajemníků. Na okresní úrovni měly mít deset až dvacet členů, na krajské podle počtu okresů pod kraj spadajících.

⁶⁴ Z referátu V. Kopeckého na IX. sjezdu KSČ. 28. května 1949, Praha. SÚA, f. 100/45, sv. 2., a.j. 82. In: BULÍNOVÁ – JANIŠOVÁ – KAPLAN, 1994. s. 136.

⁶⁵ Oběžník pro české katolické duchovenstvo vydaný biskupskou konferencí v Olomouci. 7. června 1949, Olomouc. VHA, f. 100/52, sv. 9, a.j. 52. In: *Tamtéž.* s. 150.

⁶⁶ Memorandum biskupské konference předsednictvu vlády. 8. června 1949, Praha. VHA, f. 100/52, sv. 9, a.j. 52. In: *Tamtéž.* 1994. s. 153.

3.2. Vznik Katolické akce a její aktivity

Přípravná fáze se chýlila ke svému konci. Počátkem června se ještě několikrát sešla „církvní šestka“ a spolu s „pokrokovými knězi“ dojednávala poslední detaily hnutí včetně podrobného programu zahajovacího zasedání.

Dnem vyhlášení Katolické akce se stal pátek 10. června 1950. „V pražském Obecnom dome sa [...] zhromaždilo 67 pokrokových kňazov, medzi nimi 39 zo Slovenska. Predsedníctvo tvorili laici, ktorí si za predsedu zvolili dramaturga pražského Národného divadla Františka Pujmana a za generálneho tajomníka slovenského poslanca Töröka. Ďalšími členmi boli poslanci Československej strany lidovej Niederle, Prokeš a Polanský.“⁶⁷

Kromě kněží byli mezi téměř třemi stovkami účastníků i laici a řeholnice. Na vyhlášení promluvil pater Fiala i Plojhar. „Nás bolí pouze jedno,“ roztesknil se Plojhar v projevu, „že jsme svědky zjevů, které nepřispívají k vzájemnému dorozumění, že jsme svědky zjevů, které někdy úplně zbytečně, z malicherných důvodů, vnášejí rozkol mezi věřící lid a mezi zájmy státu a republiky. Já myslím, že po tomto našem dnešním veřejném shromáždění bude pochopeno na všech místech naše jasné stanovisko, naše upřímná modlitba a naše poctivá práce.“⁶⁸

Výsledkem několikahodinového jednání bylo prohlášení, které už 12. června přineslo první mimořádné číslo Katolických novin, nově vzniklého tiskového orgánu KA. V něm se Akce snažila proklamovat svoje křesťanské a katolické základy („byli jsme a vždycky zůstaneme věrnými údy církve římskokatolické“), ale nezapřela ani ideologický původ svého vzniku: „Pronikavé sociální změny, které byly uzákoněny a jsou již prováděny v naší lidově demokratické republice, přesvědčují také naše věřící katolíky, že cesta k socialismu, kterou jsme nastoupili, je cesta k vyššímu a dokonalejšímu lidství a lepší budoucnosti chudého pracujícího člověka, jemuž Kristus především pomáhal.“⁶⁹

Prohlášení vypočítalo všechny údajně kladné projevy zájmu státu o církev a veškerá práva, která církvi i věřícím zajišťovala ústava z 9. května. Na závěr si pak kladlo několik úkolů, např. prohloubení spolupráce mezi kněžími a laiky či zabezpečení náboženské výchovy. Ještě než jednotliví duchovní dostali vůbec šanci se k akci vyjádřit,

⁶⁷ HALKO, 2004, s. 136.

⁶⁸ *Katolická akce*. Tiskový odbor Katolické akce v Praze: Praha 1949, s. 14.

⁶⁹ Obě citace: Čeští a slovenští katolíci manifestují za dohodu se státem. In: *Katolické noviny*, roč. 1., zvláštní vydání, 12. června 1949, s. 1.

dalo vedení KA najevo přesvědčení, že „tento program je programem zdrcující většiny kněžstva i katolického lidu“.⁷⁰

Podporu této „zdrcující většiny“ ale teprve bylo třeba získat. Se vznikem KA se proto rozběhla podpisová akce na její podporu. Nejprve se konaly lokální konference věřících, nebo alespoň osob, které se za ně vydávaly, přičemž na těchto setkáních vznikaly krajské a okresní výbory KA. V organizacích fungoval systém různých referentů (kulturní, tiskový, ale i pro věci chrámové či liturgické)⁷¹ s vedlejším úkolem informovat o všem, co se v rámci místní církve děje.

Funkcionáři výborů také spolu s místními zástupci NF obcházeli jednotlivé kněží a snažili se je různou cestou přesvědčit k podpisu. Jména podepsaných se objevovala na stránkách novin a byla čtena i v rozhlase, aby věřící i duchovní měli dojem, že se jedná o akci skutečně masové podpory. „Chceme, abychom mohli každým dnem zveřejnit v tisku další stovky podpisů kněží a sdělení o desetitísících podpisů katolických občanů,“⁷² instruoval krajské tajemníky Rudolf Slánský.

Podpisy se získávaly pod nejrůznějšími záminkami, ale i otevřeným vydíráním, přičemž pod největším tlakem byli kněží. Oficiálně jich prohlášení KA podepsalo 1770,⁷³ neoficiálně kolem 1500, z toho přes tisíc jmen zveřejnily noviny. Někteří podepsaní vůbec neexistovali, nebo o ničem nevěděli. Jednotliví duchovní se zase svěřovali svým nadřízeným, že se nechali oklamat podpisy vyšších církevních hodnostářů, např. převorů, vikářů či děkanů, či dokonce ordinářů, jejichž jména byla pod prohlášení dopsána bez jejich vědomí. Stát přesto prezentoval podpisovou akci jako velmi úspěšnou. Na situaci se proto rozhodli zareagovat sami biskupové.

Ve středu 15. června se tajně sešli v arcibiskupském paláci a jednali o nutných opatřeních. Shromáždění bylo ohrožováno jednak státním zmocněncem, dosazeným do budovy den předtím, jednak policejní razií, která ordináře neobjevila jen díky pohotové reakci arcibiskupa Berana.⁷⁴ Jednání vyústilo sepsáním pastýřského listu jménem „Hlas biskupů a ordinářů v hodině velké zkoušky“, který měl být čten v kostelech v neděli 19.

⁷⁰ Čeští a slovenští katolíci manifestují za dohodu se státem. In: *Katolické noviny*, roč. 1., zvláštní vydání, 12. června 1949. s. 2.

⁷¹ *Organizační řád Katolické akce v Československu*. Ústřední výbor Katolické akce: Praha 1950. s. 9.

⁷² Dálnopis ÚV KSČ krajským tajemníkům. 10. června 1949, Praha. SÚA, f. 021, sv. 1. a.j. 12, D-139-12. In: BULÍNOVÁ – JANIŠOVÁ – KAPLAN, 1994. s. 154.

⁷³ „Každý nový podpis katolického kněze na prohlášení byl novým, radostným a přesvědčivým důkazem toho, že v našem duchovenstvu je stále živá tradiční [...] láska k církvi, vlasti a lidu.“ Viz *Katolická akce*, 1949. s. 23.

⁷⁴ „V deň tajného rokovania podnikla polícia v budove raziu, ale Beranovi, ktorý ich sprevádzal, sa podarilo miestnosť s ordinármi šikovne obísť.“ Viz HALKO, 2004. s. 154.

června. Dokument vešel do církevních dějin, a to jak díky svému obsahu, tak díky dopadu na věřící i na duchovní, kteří ho šířili.

List byl přímou reakcí na prohlášení rozkolnické Katolické akce. Nezabýval se tolik samotnou ideologií, jako hlavně tvrzeními, které prohlášení obsahovalo, a která se neshodovala s realitou. Biskupové se bránili nařčení, že nechtějí spolupracovat se státem a že mu církev škodí. Vypočítali všechna příkoří, jež na církvi stát po revoluci spáchal, i všechna porušení ústavy, která katolickou obec omezovala. Zmínili urážení papeže, zákaz tisku či církevních škol, i odposlouchávací zařízení, nalezené během biskupské konference v Dolním Smokovci.

„Posuďte sami, drazí katolíci, po zjištění těchto skutečností, byl-li stát nějak církví poškozen, či je-li tomu právě naopak. Vždyť celá záležitost dohody církve se státem byla by vlastně bezpředmětnou, kdyby nebyl stát církev poškodil a zbavil většiny práv, celé to organizované volání po dohodě by bylo zcela zbytečné, kdyby vládní činitelé [...] nevytvořili sami bolestnou situaci, v níž byla církev již předem zbavena toho, co mělo být předmětem dohody, takže ve skutečnosti byla připravena o všechny možnosti úspěšného jednání a postavena před volbu: podrobit se diktátu, nebo pronásledování.“⁷⁵

Ve druhé části pak odsoudili státem organizovanou Katolickou akci jako rozkolnické hnutí, které ohrožuje celou církev i její principy. Varovali také, že za účast na akci hrozí církevní tresty, které se však netýkají těch, na nichž byl souhlas s akcí vylákán podvodem. „Zůstaňte věrni svým biskupům, kteří s Vámi trpí a nedejte se zviklati ani tehdy, kdyby k Vám nemohl proniknout jejich hlas. [...] Nedejte se másti falešnými proroky a střežte se dravých vlků v rouše beránčím.“⁷⁶

Šíření pastýřských listů nebylo snadné. Část jich policie zabavila hned po doručení do klášterů a far, obsah poselství proto shrnoval i oběžník duchovenstvu, vydaný na témže setkání. Kněží, kteří si dokument uchovali, ať již v opise nebo na zapřenou, byli za jeho šíření perzekvováni. Přesto byl čten asi v jedné třetině kostelů, jeho kratší verze o týden později už téměř ve všech.⁷⁷

Po vydání listu začala řada duchovních skládat sliby věrnosti biskupům a papežovi. Kněží vysvětlovali svým nadřízeným, proč prohlášení Katolické akce podepsali, a vyšlo najevo, že řada z nich vůbec netušila, že Akce vzniká mimo vědomí biskupů, nebo podepsali zcela jiné prohlášení (většinou že chtějí, aby dále pokračovala

⁷⁵ *Hlas biskupů a ordinářů v hodině velké zkoušky*. 15. června 1949. NA, fond 100/24, sv. 48, a.j. 866.

⁷⁶ *Tamtéž*.

⁷⁷ VAŠKO, 2004. s. 151.

jednání státu a církve) a jejich podpis byl zneužit. Zatímco noviny i představitelé KA hlásali, že má masovou podporu, začali kněží své podpisy odvolávat.

Další oslabení hnutí přišlo 20. června a 1. července, kdy vydala římská Kongregace svatého Officia tzv. exkomunikační dekrety. První z nich se týkal pouze přívrženců Katolické akce, druhý potom všech komunistů. Červnový exkomunikační dekret vyvolal u československé vlády téměř hysterickou reakci. Takový krok Vatikánu totiž znamenal zhroucení původní koncepce KA, tedy vytváření dojmu, že papeže uznává a hodlá s ním spolupracovat ve věcech „víry, mravů a církevní disciplíny“.⁷⁸ Následovala prohlášení vlády i některých ministrů, která dekret odsuzovala a slibovala postiženým kněžím podporu.

„Náš lid a jeho vláda nepřipustí, aby někdo pro svou účast v Katolické akci, k níž se rozhodl svobodně a dobrovolně, byl nějak pronásledován a poškozován. Všichni ti, kteří sáhli nebo sáhnou k jakémukoliv omezování svobody kněží, [...] budou voláni k odpovědnosti a ponесou důsledky za porušování státních zákonů. Vysoký reakční klerus brzy pozná, že u nás nelze beztrestně štvát kněze a laiky k nějaké činnosti protistátní povahy. [...] Každému, kdo by se cítil ohrožen církevními hodnostáři, se dostane plné ochrany a podpory. Žádný z kněží se nemusí obávat o své místo a o výkon svých kněžských a úředních povinností. Církevní tresty jsou neplatné a neúčinné.“⁷⁹

Exkomunikace sama se podle vatikánského nařízení týkala jen osob, které ke Katolické akci přistoupily vědomě a dobrovolně, nebo až po vydání dekretů, nikoliv všech, kteří prohlášení Akce podepsali. Druhý dekret pak trestal ty katolíky, kteří vstoupili do komunistických stran, a to po celém světě. Opět se ale vztahoval jen na osoby, jež se straníky staly dobrovolně, situaci jednotlivců, kteří byli ke vstupu donuceni, měl posoudit kněz. Exkomunikovaný katolík se nesměl účastnit modliteb, přijímat svátosti či být kmotrem, v případě, že před smrtí neučiní pokání, neměl dostat poslední pomazání ani mít církevní pohřeb.⁸⁰

I ti věřící a duchovní, které od účasti na Katolické akci nedokázal odradit pastýřský list z 15. června, se od ní začali po exkomunikačních dekretech odklánět. Velkou podporu neměla ani u vlasteneckých kněží. Páter Fiala utekl za hranice, pověřenec Horák odmítl vystoupení v rozhlase, pochybnosti o KA vyjadřoval i Plojhar,

⁷⁸ Čeští a slovenští katolíci manifestují za dohodu se státem. In: *Katolické noviny*, roč. 1., zvláštní vydání, 12. června 1949. s. 1.

⁷⁹ Projev ministra spravedlnosti Alexeje Čepičky na zasedání činovníků akčních výborů NF 25. června 1949 v pražské Lucerně. In: *Církev a vlast*. Krajský výbor Katolické akce: Olomouc 1949. s. 20.

⁸⁰ VAŠKO, 2004. s. 156.

který již dříve protestoval proti názvu hnutí.⁸¹ Stát přesto pokračoval v podpoře Akce. Vyhlásil obnovu jednání s církví, přičemž protějškem mu neměli být biskupové, ale KA.

Prvními projevy činnosti Katolické akce se staly tzv. národní poutě. Největší z nich proběhla, jak „šestka“ plánovala již v průběhu května, 5. července 1949, na sv. Cyrila a Metoděje. Tři velké poutě, na Sázavu, Velehrad a Děvín, obsadila Akce řečníky z řad „pokrokových kněží“. Tradice vedla k masové účasti, na jednotlivých poutích se blížila sto tisícům lidí. Na všech třech poutních místech hovořili i hosté, na Velehradě to byl ministr zdravotnictví Plojhar a „přítel Sovětského svazu“, častý host Československého výboru obránců míru francouzský abbé Boulier. Na Děvíně promluvil premiér Zápotocký a na Sázavě bývalý kněz Josef Jelen.⁸²

Z dalších národních poutí, které KA organizovala v průběhu léta 1949, stojí za zmínku ještě pouť ke sv. Anně v Sedlci u Karlových Varů, která se změnila v manifestaci proti atlantickému paktu. Kromě abbé Bouliera a pátera Máry na ní vystoupil i ministr obrany a pozdější prezident gen. Ludvík Svoboda. Tento trend sledovaly i další národní poutě, přeměňované na tzv. mírové manifestace.⁸³

Kromě nich byl ale vliv Katolické akce na duchovní i věřící čím dál slabší. Kněží odvolávali podpisy pod jejím prohlášením a aplikovali exkomunikační dekryty, ačkoliv jim za to hrozily mnohaleté tresty. Když se situace trochu uklidnila, vydali biskupové další memorandum vládě.

Jeho obsah projednali na biskupské konferenci 13. a 14. srpna v Trnavě. Kvůli internaci Berana jí předsedal olomoucký arcibiskup Matocha. Biskupové reagovali na měsíc starý projev Čepičky na ÚAV NF, kde napadl papeže i arcibiskupa Berana a označil je za úhlavní nepřátele státu.⁸⁴ „Memorandum obsahovalo prohlášení ochoty opakovat přísahu věrnosti ČSR v rámci Modu vivendi a touhy po dohodě mezi státem a církví, vyslovilo přesvědčení o vhodném okamžiku, *aby nepřátelský postoj [státu] proti církvi byl revidován*, a protestovalo proti urážkám papeže, biskupů a proticírkevním zákrokům.“⁸⁵

Jako podmínky znovuotevření diskuze stanovili zrušení všech omezení týkajících se arcibiskupa Berana, upuštění od zásahů do výchovy kněžského a řádového dorostu, odvolání zmocněnců ministerstva školství z biskupských konzistoří, náhradu za

⁸¹ KAPLAN, 1993b. s. 89.

⁸² VAŠKO, 1990. s. 94-95.

⁸³ BALÍK – HANUŠ, 2007. s. 276

⁸⁴ VAŠKO, 1990. s. 92.

⁸⁵ KAPLAN, 1993b. s. 93.

zestátněný církevní majetek a ukončení státní podpory rozkolnické Katolické akce.⁸⁶ Vláda však v odpovědi na memorandum jenom obvinila biskupy, že si sami kladou podmínky, aniž by splnili dřívější ujednání, a neprojevila žádný zájem obnovit jednání.

⁸⁶ Zázpis schůze církevní komise ÚV KSČ. 31. srpna 1949, Praha. Příloha: memorandum katolických biskupů vládě Československé republiky ze 14. srpna 1949. SÚA, f. 100/24, sv. 47, a.j. 862. In: BULÍNOVÁ – JANIŠOVÁ – KAPLAN, 1994. s. 221–224.

3.3. Ohlas Katolické akce a její zánik

Už v prvních měsících po vzniku Katolické akce bylo zřejmé, že nemůže skončit úspěchem. Díky včasnému zásahu biskupů i Vatikánu ztratila důvěru katolíků a tím i jejich podporu v další činnosti. Její činnost se omezovala na pořádání poutí a dalších akcí, podporujících státní církevní linii, přes proklamované poradní místo při vytváření církevních zákonů byla její účast pouze formální a při vyjednávání se zástupci církve se vedení KSČ obrátilo raději na několik ochotnějších biskupů.

Hlavním problémem byl malý vliv Akce jak na duchovní, tak na laické katolíky. Místní výbory KA diskreditovaly, že většina jejich členů byla zároveň v KSČ nebo KSS, na lokálních akcích pořádaných hnutím byla nízká účast, většinou navíc tvořená jen věřícími komunisty. Původní záměr Akce – odvrátit nižší vrstvy kléru a věřící od biskupů a Vatikánu – se zcela nezdařil, snaha o vnější narušení naopak vztahy uvnitř církve upevnila. Selhala taky snaha vytvořit spontánní podporu Akce, na mnoha místech republiky byly místní výbory už před koncem roku 1949 jen uměle udržované.

Když 21. října rozesílali biskupové duchovním dopis s pokyny ohledně církevních zákonů a chystaných slibů věrnosti republice, nechybělo v něm vyjádření spokojenosti nad konečným dopadem Akce: „Odmítli jste jednomyslně tzv. schizmatickou Katolickou akci. Bůh to ví, lid jest hrdý na Vás, děkujeme Vám. [...] Vaše statečnost, Váš ryzí charakter a Vaše neprodejnost jsou Bohu, našemu lidu i nám zárukou, že zůstanete s pomocí Boží i nadále věrni svému kněžskému poslání a s námi spojeni v jednotě práce pro blaho a štěstí lidu naší vlasti.“⁸⁷

I přes to ale Gottwald ve svém projevu na zasedání ÚV KSČ 24. února 1950 hlásal, že Katolická akce, ač ji „proklel papež i biskupové, [...] existuje a bude existovat dál.“⁸⁸ Pochybnosti nepřiznala ani programová brožurka KA, vydaná v červnu 1950: „Přehlídíme-li tedy své dílo s pocitem radosti, pramení tento pocit z vědomí, že se nám podařilo zabránit tomu, aby u nás nebyla Církev stržena do dobrodružného boje proti státu, který by nejen přinesl trpkosti našemu věřícímu lidu a duchovenstvu, nýbrž který by přímo vyvolal rozbroje, zhoubné jak pro naši vlast, tak pro Církev, a který by ohrozil samotné poslání Církve v naší vlasti.“⁸⁹

⁸⁷ Dopis biskupů duchovním o postoji k církevním zákonům, platové úpravě a slibům věrnosti. 21. října 1949, Praha. VHA, f. 100/52, sv. 9., a.j. 52. In: BULÍNOVÁ – JANIŠOVÁ – KAPLAN, 1994. s. 274–275.

⁸⁸ Dále a směleji vpřed k vybudování socialismu. In: *Rudé právo*, roč. 30, č. 51, 1. března 1950. s. 4.

⁸⁹ *Program Katolické akce v ČSR*. Ústřední výbor Katolické akce v Praze: Praha 1950.

Ve skutečnosti Katolická akce skomírala. Jejím posláním pro rok 1950 bylo obsazování národních poutí a šíření letáčků o akcích pořádaných v rámci tzv. Milostivého léta, vyhlášeného papežem, ale v Československu zneužitého státní propagandou.

Největší akce, kterou hnutí pořádalo, byl celostátní sjezd KA k jejímu prvnímu výročí, zahájený v pátek 9. června 1950 ve Slovanském domě v Praze. Setkání mělo hnutí povzbudit, ale připomínalo spíš labutí píseň. Na zahájení promluvili dva nejvěrnější „pokrokoví kněží“, kteří v akci působili: slovenský pověřenec pošt Alexander Horák a pověřenec techniky Jozef Lukačovič. Hlavním poselstvím sjezdu bylo, že socialismus a křesťanství mají společné mravní základy, pročež může každý katolík upřímně podporovat i katolické cíle. Sjezd měl ale jen malý ohlas – vedení KSČ už si uvědomovalo, že je Akce na pokraji zániku.

I když se zmínky o Katolické akci objevovaly ještě v roce 1951,⁹⁰ hnutí postupně mizelo do ztracena. Již v polovině roku 1950 vznikla nová organizace, která měla reprezentovat katolickou církev v Československu. Pod názvem Mírové hnutí katolického duchovenstva vznikla na konferenci během poutě na Velehradě 5. července. Orientovala se hlavně na duchovní a hlavním rozdílem oproti KA bylo, že v hnutí byli automaticky organizováni všichni kněží, aniž by se museli k něčemu hlásit.⁹¹

Účast na konferenci byla předmětem dalšího sporu mezi státem a církví. Ta již ale neměla sílu k boji. Většina biskupů žila v internaci a mnoho kněží v nápravných zařízeních, atmosféru strachu podnítila akce K i monstrproces s představiteli řádů. Poté, co zbylí církevní hodnostáři zahájili kampaň proti konferenci, sice odřeklo účast několik set předem hlášených duchovních, i přes to se jich nakonec účastnilo asi 450.⁹² I když Katolická akce neměla očekávaný úspěch, stát dosáhl svého cíle. Katolická církev v Československu byla odtržena od Vatikánu a vnitřně rozložená.

⁹⁰ Poslední veřejnou akcí KA byl rozhlasový protest Ústředního výboru Katolické akce proti bakteriologické válce amerických imperialistů. Viz HALKO, 2004. s. 206.

⁹¹ BALÍK – HANUŠ, 2007. s. 129.

⁹² KAPLAN, 1993b. s. 130.

4. Katolické noviny jako tiskový orgán Katolické akce

Příkoří, která komunistická moc na katolické církvi páchala, se nevyhnula ani jejímu tisku. Po válce byl v českých zemích katolický tisk nejprve obnoven v celém svém záběru. Ve statisícových nákladech vycházely týdeníky olomoucký *Rozsévač* a pražská *Neděle*, v třicetitisícovém nákladu týdeník *Katolík*, dále literární *Akord*, *Vyšehrad* a revue *Na hlubinu* a *Filosofická revue*, na Slovensku byly největším církevním periodikem *Katolícke noviny*.⁹³

Svobodné vycházení tisku s katolickou tematikou ale netrvalo dlouho. Po únorovém převratu začal stát média kontrolovat a rušit. „Předsednictvo ÚV KSČ už 24. února 1948 zakázalo dovoz *reakčního* zahraničního tisku a samo nebo jeho instituce rozhodovalo o vzniku a zániku každého časopisu a novin, o jejich nákladu, obsahovém zaměření a o obsazení vedoucích funkcí v redakci.“⁹⁴ Vznikl také tiskový odbor ÚV KSČ, který měl na starosti cenzuru tisku, rozhlasu i tiskové kanceláře.

„Vydávání periodického tisku bylo upraveno řadou vyhlášek, zásadní význam měla především vyhláška ministra informací a ministra průmyslu č. 696 z 19. dubna 1948 o hospodaření s papírem při vydávání časopisů, která stanovila, že tiskař smí tisknout časopis pouze v případě, že mu vydavatel předloží povolení k tisku vydané ministerstvem informací (na Slovensku Úřadem předsednictva Sboru pověřenců).“⁹⁵ Údajný nedostatek papíru pak byl častou záminkou pro zákaz různých novin a časopisů.

Výsledkem bylo, že už během podzimu 1948 přestal vycházet téměř všechen náboženský tisk,⁹⁶ „zastaveny byly všechny římskokatolické časopisy a revue, vyjma lokálního polského časopisu *W obranie prawdy* a úředních věstníků pro jednotlivé diecéze (*Acta curiae*).“⁹⁷ Zbylá periodika se stát chystal postupně ovládnout, stejně jako různé formy vnitrocírkevní komunikace. Pro věřící měly s pomocí „pokrokových“ katolíků a novinářů vzniknout úplně nové časopisy, které jim měly přibližovat podrobnosti ze života církve, samozřejmě pojaté z komunistické perspektivy.

⁹³ BALÍK – HANUŠ, 2007. s. 16. Více k jednotlivým katolickým časopisům v příloze č. 1.

⁹⁴ KAPLAN, 1991b. s. 36.

⁹⁵ KŘIVÁNKOVÁ, A. – VATRÁL, J.: Dějiny československé žurnalistiky, IV. díl: Česká a slovenská žurnalistika v letech 1944–1987. Novinář: Brno 1989. s. 100.

⁹⁶ Mezi zastavené katolické časopisy patřil jak zmiňovaný *Katolík*, tak týdeníky *Neděle* a *Rozsévač*, měsíčník brněnského biskupství *Anděl strážný* či čtrnáctideník pražského biskupství *Dorost*. Viz Přehled zastavených katolických časopisů. NA, f. ÚV KSČ, Gottwald, sv. 48, a.j. 866. In: *Securitas Imperii 11*, 2005. s. 236–237.

⁹⁷ Memorandum biskupské konference předsednictvu vlády. 8. června 1949, Praha. SÚA, f. 100/24, sv. 47, a.j. 863. In: BULÍNOVÁ – JANIŠOVÁ – KAPLAN, 1994. s. 153.

Pro rok 1949 se proto počítalo jen s velmi omezenou škálou katolického tisku. Mezi povolené časopisy spadaly pouze oběžníky pražského a olomouckého arcibiskupství a brněnského, budějovického a královehradeckého biskupství. Plán zahrnoval ještě dva týdeníky – jeden vydávaný Katolickou Charitou v nákladu asi 30 tisíc a jeden blíže nespecifikovaný časopis pro katolický lid, který měl vycházet asi v 50 tisících kusech, v jehož redakci měli zasednout prorežimní katolíci a který měl nahradit všechny bývalé časopisy pro věřící, jako byl *Katolík*, *Neděle*, *Rozséváč* a další.⁹⁸

Okleštění postihlo i náboženský tisk na Slovensku. Zatímco v poválečných letech vzrostl počet tamních katolických časopisů z 26 na 47, tedy téměř dvojnásobek, po únoru 1948 klesl na pouhé dva tituly. Vycházet směly jen týdeník *Katolícke noviny* a měsíčník *Duchovný pastier*, přičemž obojí vydával Spolok sv. Vojtecha v Trnavě.⁹⁹

⁹⁸ Zápis a usnesení 7. bodu jednání širšího předsednictva ÚV KSČ. 31. ledna 1949, Praha. SÚA, f. 100/24, sv. 47, a.j. 863. In: BULÍNOVÁ – JANIŠOVÁ – KAPLAN, 1994. s. 41.

⁹⁹ ŠEFČÁK, L. – DUHAJOVÁ, Z.: *Dejiny slovenského novinárstva 1918–1968*. Univerzita Komenského: Bratislava 1999. s. 128 a 210.

4.1. Věstník katolického duchovenstva

Biskupové se s nastalou situací vyrovnávali různě, např. olomoucký arcibiskup Matocha zřídil ke svému arcibiskupskému oběžníku pastorační přílohu. Výsledkem ale byl v březnu 1949 zákaz jak přílohy, tak oběžníku samotného, a to nejen v olomoucké, ale i dalších diecézích (oficiálním důvodem byl ovšem nedostatek papíru). Arcibiskup protestoval, protože *Acta curiae* byla důležitým věstníkem, ve kterém biskupství publikovalo jak zákony týkající se církve, tak různá nařízení a další předpisy. Jejich zrušení tak mohlo narušit administrativní chod církve.

Stát reagoval záhy. Ve středu 11. května 1949 vyšlo první číslo Věstníku katolického duchovenstva, který měl ordinátní listy nahradit.¹⁰⁰ Vydávalo jej ale Ministerstvo školství, věd a umění, a biskupové na jeho obsah neměli žádný vliv. Stát navíc Věstník využíval i k aktům, které do té doby vůbec neexistovaly – vyhlásil na jeho stránkách např. konkurz na obsazení 55 far, což bylo dříve pravomocí biskupů.

Věstník se stal předmětem dalších sporů státu a církve. Biskupové ho neuznali a ve většině svých memorand vládě požadovali jeho zrušení a povolení vydávání *Act Curiae* ve všech diecézích.¹⁰¹ Vzhledem k tomu, že od dubna 1949 už vláda neměla zájem s církví vyjednávat, však nebylo žádosti ordinářů vyhověno.

¹⁰⁰ KAPLAN, 1993b. s. 73.

¹⁰¹ Např. v memorandu vládě z 8. června 1949, kde byl tento požadavek součástí podmínek pro možné nové vyjednávání, a Věstník označen jako opatření ohrožující náboženskou svobodu katolíků v ČSR. Viz: Memorandum biskupské konference předsednictvu vlády. 8. června 1949, Praha. VHA, f. 100/52, sv. 9, a.j. 52. In: BULÍNOVÁ – JANIŠOVÁ – KAPLAN, 1994. s. 153.

4.2. Proces vzniku Katolických novin

Místo všech zakázaných časopisů plánovala „šestka“ začít vydávat nové katolické médium, ovládané státem a podporující jeho církevní politiku. O jeho vzniku se začalo uvažovat už při vzniku myšlenky na vytvoření Katolické akce. Nová organizace potřebovala vlastní tiskový orgán, tak přišla komise s ideou Katolických novin.

Název byl, podobně jako u Akce samotné, převzatý od tradičního katolického týdeníku, který pod názvem *Katolícke noviny* vycházel na Slovensku s přestávkami už od roku 1849 a byl jedním z nositelů slovenského národního obrození.¹⁰² Stejně jako *Katolík* v českých zemích byly *Katolícke noviny* po druhé světové válce nositelem svobodného myšlení a psala do nich tamější katolická elita. Jejich popularita po obnově v roce 1945 strmě stoupala a týdeník tak vycházel v téměř 160tisícovém nákladu.¹⁰³

Státem vytvořené noviny měly původní slovenské nahradit a změnit jejich směřování k podpoře lidové demokracie. Pro české prostředí byl jako předchůdce *Katolických novin* prezentován stejnojmenný list, vycházející od roku 1893 do dvacátých let 20. století v Ratiboři na Hlučínsku.¹⁰⁴

Podle plánu „šestky“ ze schůze 30. dubna 1949 měl již druhý nebo třetí den po ustavení ústředního výboru KA vyjít „jeho vlastní tiskový orgán, *Katolické noviny*, se zásadním programovým prohlášením. [...] [Vydávání] by se přeneslo do Prahy, odkud by bylo jednotně řízeno obojí vydání, české i slovenské. Šéfredaktorem chceme udělat Máru,¹⁰⁵ na Slovensku jednoho povereníka. Kromě toho chceme vytvořit ústředí katolického tisku, které by vydávalo veškeré katolické tiskoviny, které povolíme. [...] Do čela ústředí chceme postavit redaktora Peteru¹⁰⁶ z *Lidové demokracie*, schopného organizátora, vyhovujícího i politicky.“¹⁰⁷

¹⁰² Šéfredaktor slovenské mutace *Katolických novin* Ladislav Škoda o *Katolických novinách* píše: „Plných sto rokov rozsievaly lásku, spravodlivosť a kresťanskú náuku medzi slovenským ľudom. Plných sto rokov dvíhaly kulturnú i hospodársku úroveň ľudu. Ich celková línia bola všeobecne správna. Preto je opodstatnené naše presvedčenie, že „*Katolícke noviny*“ budú aj dnes, keď sa ľud u nás dostal k vláde, slúžiť tomuto ľudu, aby na jednej strane sa stále usilovali o prehĺbovanie a zaktivizovanie jeho náboženského a národného života, a na druhej strane vytvorili také ovzdušie, že slovenský ľud kresťansko-katolícky bude súčasne aj ľuďom Gottwaldovým.“ ŠKODA, L.: Slovenské „*Katolícke noviny*“ jubilujú. In: *Katolícke noviny*, roč. 1., č. 23., 13. listopadu 1949. s. 7.

¹⁰³ ŠEFCÁK – DUHAJOVÁ, 1999. s. 128.

¹⁰⁴ Vzpomínka na hlučínské „*Katolické noviny*“. In: *Katolícke noviny*, roč. 3., č. 25, 17. června 1951. s. 6.

¹⁰⁵ Křtřizovník Jan Mára se narodil v roce 1912 a patřil ke skupině tzv. vlasteneckých kněžů. Působil v KA, později v MHKD a do roku 1989 vedl Charitu. V letech 1951–1991 byl duchovním správcem farnosti u kostela sv. Ludmily na Vinohradech. Viz webové stránky farnosti www.ok.cz/ludmila/bio_mara.htm.

¹⁰⁶ Rostislav Petera (1909–1980) byl od roku 1948 až do počátku 60. let šéfredaktorem *Lidové demokracie*. Předtím působil např. v deníku *Národní obroda* (později *Lidová obroda*), který v roce 1945 založil. Působil ve vedoucích pozicích v ČSL, od roku 1973 byl jejím předsedou. Viz *Slovník odpovědných redaktorů a šéfredaktorů legálního českého denního tisku v letech 1939 až 1945*. Matfyzpress: Praha 2007. s. 98.

¹⁰⁷ Zápis schůze církevní komise ÚV KSČ. 30. dubna 1949, Praha. Příloha: Opatření církevní politiky pro nejbližší dobu. SÚA, f. 100/24, sv. 47, a.j. 862. In: BULÍNOVÁ – JANIŠOVÁ – KAPLAN, 1994. s. 31.

Na dalších poradách se „šestka“ dohodla, že v redakční radě Katolických novin budou kromě pátera Máry i zmiňovaný Petera a dr. Uher z Olomouce.¹⁰⁸ Součástí novin se měla stát i obrazová příloha a prostor na jejich stranách měla dostat i Charita, která tak přišla o možnost vydávat vlastní periodikum pro lid. Komise projednala i způsob likvidace původních Katolických novin.

Nejprve se komunisté snažili přesvědčit redaktory Katolických novin, aby psali v souladu s vyžadovanou doktrínou. Když taktika selhala, redukovali náklad novin postupně ze 160 tisíc na pouhých 25 a zároveň se pokusili noviny infiltrovat svými redaktory. Ani to se ale nesešlo s dostatečným úspěchem, počátkem června 1949 proto byla na noviny uvalena státní správa, která do nich dosadila prorežimní redakci. Poté se jich chopila slovenská odnož Katolické akce a již od 26. června fungovaly jako její tiskový orgán. Katolické noviny podléhaly kontrole pražskému vedení novin. Obsah novin se tak často lišil pouze jazykem, ve kterém byly vydány.¹⁰⁹

V průběhu jednání o vzniku novin došlo i ke kuriózním zvrátům. Na schůzi 11. května dohodla „šestka“ že šéfredaktorem nebude ani Mára ani Petera, ale PhDr. Augustin Uher, toho času vedoucí časopisu Svazu československo-sovětského přátelství v Olomouci. V souvislosti s tím mělo být vydávání novin přesunuto do Olomouce, kde „je bezvadně vybavená tiskárna Ligma a kde je k dispozici ohromný adresář katolíků, čtenářů bývalých katolických tiskovin.“¹¹⁰ Z plánu ale sešlo. Již o týden později bylo rozhodnutí revidováno, protože se ukázala „naprostá nespolehlivost“ zaměstnanců olomoucké tiskárny. Šéfredaktorem tak byl opět jmenován páter Mára, Petera dostal funkci odpovědného redaktora a Uher faktického redaktora.¹¹¹

4.3. Počátky Katolických novin a jejich ohlas

Vydání nultého, zvláštního čísla Katolických novin bylo určeno na neděli 12. června, skutečně jen dva dny po vyhlášení Katolické akce. Jeho obsahem bylo programové prohlášení hnutí a již v něm byla zveřejněna jména prvních kněží, kteří prohlášení

¹⁰⁸ Augustin Uher (1908–1985) působil před druhou světovou válkou v katolickém časopise *Rozséváč*. Po válce pracoval jako šéfredaktor *Osvobozeného našince* v Olomouci, byl aktivním členem ČSL i Svazu novinářů. Viz NA, ASYN, ČSN, Klub novinářů – důchodců.

¹⁰⁹ HAEKO, 2004. s. 138.

¹¹⁰ Zápis schůze církevní komise ÚV KSČ. 11. května 1949, Praha. SÚA, f. 100/24, sv. 47, a.j. 862. In: BULÍNOVÁ – JANIŠOVÁ – KAPLAN, 1994. s. 97.

¹¹¹ Zápis schůze církevní komise ÚV KSČ. 18. května 1949, Praha. SÚA, f. 100/24, sv. 47, a.j. 862. In: BULÍNOVÁ – JANIŠOVÁ – KAPLAN, 1994. s. 130. V tiráži byl ale jako odpovědný editor uváděn František Moravec. Tiráž. In: *Katolické noviny*, roč. 1., č. 1., 19. června 1949. s. 8.

podepsali.¹¹² Vyšlo v nákladu asi 500 tisíc kusů, tedy mnohonásobně větším, než plánovaný 30tisícový náklad dalších čísel.¹¹³

S vyhlášením KA se vyjasnily i detaily chodu novin. Noviny měly být dostupné každou neděli ve všech kostelech po Československu a vylepovány na vývěsní tabule ve všech obcích. Jejich šíření měli na starosti tiskoví referenti okresních a krajských výborů Katolické akce. Účastni byli i tzv. kulturní referenti, jejichž úkolem bylo vybudovat a organizovat síť dopisovatelů Katolických novin, případně do nich i přispívat.¹¹⁴

Další neděli, 19. června, již vyšly noviny v plánované podobě a první strany byly opět věnovány prohlášení KA. Zároveň ale vyšel pastýřský list „Hlas biskupů a ordinářů v hodině velké zkoušky“, který se vyjadřoval nejen k hnutí, ale i k samotným Katolickým novinám. „Tzv. Katolické noviny, vydávané výborem Katolické akce, postrádají samozřejmě schválení biskupů a nelze je považovati za katolické, a je tedy jejich četba a přechovávání a rozšiřování církevně zakázáno.“¹¹⁵

Tento postoj stihl vyjádřit arcibiskup Beran i během své poslední veřejné mše, než byl přerušen zjednanou klakou a posléze internován. Podpořil ho i exkomunikační dekret Vatikánu z 1. července 1950, v němž Kongregace označila za nedovolené „vydávati, rozšiřovati nebo čísti knihy, časopisy nebo letáky, které se zastávají nauky komunistů nebo podporují jejich činnosti, nebo do nich psát.“¹¹⁶

Katolické noviny však fungovaly dál. Podobně jako Katolická akce se snažily svůj původ, tedy že nejsou vydávány, či alespoň schváleny, církevní hierarchií, ale státem, co nejvíc maskovat. Redakce je sama označovala za nezávislé, nepolitické a náboženské. „Redakce prohlašuje, že stojí na půdě římskokatolické církve, za sv. Otcem a biskupy ve věcech víry a mravů, že se nikdy a v ničem nechce odchýliti od učení římskokatolické církve. Přáním redakce je, aby co nejvíce přispěla k vyjasnění a vyřešení všech problémů církevního a náboženského života u nás, zejména aby co nejdříve došlo k uzavření oběma stranám vyhovující dohody mezi státem a katolickou církví.“¹¹⁷

I na noviny ale mělo biskupské odmítnutí negativní dopad. Zatímco od Katolické akce duchovní i věřící odstupovali, Katolické noviny prostě téměř nikdo nečetl. Na 60

¹¹² Součástí prohlášení bylo i šest bodů, na které se měla Katolická akce soustředit. V bodu 3. výbor KA slíbil, že bude usilovat o rozšíření katolického tisku. Naplněním tohoto závazku se v podstatě staly Katolické noviny. Viz Čeští a slovenští katolíci manifestují za dohodu se státem. In: *Katolické noviny*, roč. 1., zvláštní vydání, 12. června 1949. s. 2.

¹¹³ RÁZEK, A.: Exkomunikační dekrety. In: *Securitas Imperii 11*, 2005. s. 150.

¹¹⁴ *Organizační řád*, 1950. s. 9, 11.

¹¹⁵ *Hlas biskupů a ordinářů v hodině velké zkoušky*. NA, fond 100/24, sv. 48, a.j. 866.

¹¹⁶ Soudobý překlad exkomunikačního dekretu vydaného 1. července 1949 v Římě. VHA, f. 100/52, sv. 15, a.j. 100. In: BULÍNOVÁ – JANIŠOVÁ – KAPLAN, 1994. s. 207.

¹¹⁷ Na cestu. In: *Katolické noviny*, roč. 1., č. 1., 19. června 1949. s. 2.

tisíc výtisků připadalo zhruba 22 tisíc prodaných, až 40 tisíc kusů novin tak skončilo jako remitenda. Mizernou hospodářskou situaci novin zmapoval pracovník ÚAV NF Knotte ve své zprávě Čepičkovi o hospodářských výsledcích Katolických novin z 21. září 1949:

„Stav je takový, že nikterakž nepřeháním, když prohlašuji, že čtených výtisků je přibližně 8000. Dne 12. 9. 1949 byla provedena z mého příkazu hospodářská revize Katolických novin, při které bylo zjištěno, že oproti shora uvedeným výlohám činí příjem za prodej Katolických novin za měsíc červen a červenec Kčs 15 721,40 a za měsíc srpen Kčs 9951,60, tzn., že Katolické noviny jsou pasivní za dnešního stavu každý měsíc sto dvaceti tisíci.“¹¹⁸

I přes finanční problémy se ale Katolické noviny nepřestaly vycházet. Dokonce o mnoho let přežily svou mateřskou Katolickou akci. Zatímco poslední zmínkou o KA v novinách byl zřejmě článek ze 17. června 1951 o schůzi při příležitosti druhého výročí vzniku hnutí,¹¹⁹ který navíc vyšel jen v jejich slovenské mutaci, noviny samotné vycházely až do roku 1989.

¹¹⁸ Zpráva pracovníka ÚV KSČ F. Knotteho A Čepičkovi o hospodářských výsledcích Katolických novin. 21. září 1949, Praha. VHA, f. 100/52, sv. 14, a.j. 90. In: BULÍNOVÁ – JANIŠOVÁ – KAPLAN, 1994. s. 142.

¹¹⁹ HALKO, 2004. s. 206.

4.4. Podoba Katolických novin vydávaných Katolickou akcí

Výbor Katolické akce vydával Katolické noviny od 12. června 1949 do konce března 1951, kdy je převzal Tiskový odbor České katolické Charity. Noviny měly řadu stálých rubrik a dvě integrované přílohy. Vycházely ve formátu A3, tedy evropském, a průměrném rozsahu 8 stran. Jedno číslo bylo k dostání ve všech prodejnách časopisů za 2 Kčs, předplatné na celý rok činilo 100 Kčs, na půl roku 50 Kčs.¹²⁰ Týdeník vycházel každý čtvrtek, ale nesl datum následující neděle.

Vedoucím i odpovědným redaktorem byl František Moravec,¹²¹ který pravidelně psal úvodníky, u slovenské mutace plnil tyto funkce Ladislav Škoda.¹²² Moravec byl původně redaktorem Lidové demokracie. Právě v její redakci vzniklo první číslo Katolických novin a obě periodika si byla podobná.¹²³ Kromě běžných redaktorů, kteří se často nepodepisovali ani šifrou, do novin psali různí představitelé KA. Velmi často např. přispívala místopředsedkyně Katolické akce, obchodnice z Bratislavy Šara Šuranyová.

Obsah novin tvořily většinou články věnované různým křesťanským památkám na území Československa, přepisy legend nebo osudy různých katolických osobností a duchovních. První strany byly věnovány politickým záležitostem, které se nějak dotýkaly církve, tedy projevům různých politiků, rozborům některých opatření apod. Kromě toho obsahovaly noviny i krátké povídky a úryvky z románů (např. Viléma Mrštíka či Jiřího Wolкера) a básně (Petra Bezruče, Vítězslava Nezvala a dalších), které mnohdy neměly s církevní tematikou nic společného.¹²⁴ Měly i stálé rubriky a dvě přílohy.

První z nich byla *Charita*. Přidání jedné strany věnované České katolické Charitě navrhli na schůzi „šestky“ z 1. června 1949 ministr informací Václav Kopecký a náměstek předsedy vlády Zdeněk Fierlinger. Příloha nahradila plánovaný čtrnáctideník pro lid, který měla Charita původně vydávat.¹²⁵ Měly v ní být „zveřejňovány zprávy o její činnosti. Půjde o články, týkající se nejen ideového zaměření charitní práce, ale také i praktického výkonu. Tato skutečnost nejlépe ukazuje, že Charitě jsou dány všechny

¹²⁰ Upozornění. In: *Katolické noviny*, roč. 1, č. 1. 19. června 1949. s. 5.

¹²¹ František Moravec (1906–1962) působil v *Katolických novinách* jako odpovědný redaktor až do roku 1953, tedy i poté, co jejich vydávání převzal Svaz katolické Charity. Předtím působil např. v *Lidových listech*, přispíval do *Lidové demokracie*. Viz VOPRAVIL, J.: *Slovník pseudonymů v české a slovenské literatuře*. Státní pedagogické nakladatelství: Praha 1973. s. 961

¹²² Ladislav Škoda (1909–1971) byl kromě *Katolických novin* šéfredaktorem i v *Duchovnom pastieri*. Navíc vykonával např. funkci generálního tajemníka KA na Slovensku či vedoucího vydavatelského oddělení Spolku svätého Vojtecha. Viz databáze osobností na webu Verejně knižnice Mikuláša Kováča v Banskej Bystrici vmkm.sk/index.php.

¹²³ PAULAS, J.: Katolické noviny v době nesvobody. In: *Katolický týdeník*, roč. 20, č. 1., leden 2008.

¹²⁴ Viz např. TŘEBÍZSKÝ, V. B.: Ve stínu Karlštejna. In: *Katolické noviny*, roč. 1., č. 15., 18. září 1940. s. 5.

¹²⁵ Zápis schůze církevní komise ÚV KSC. 1. června 1949, Praha. SÚA, f. 100/24, sv. 47, a.j. 862. In: BULÍNOVÁ – JANIŠOVÁ – KAPLAN, 1994. s. 140.

možnosti, které až dosud měla a naopak, že pracovní úseky její působnosti se rozšiřují. Je to skutečnost jistě radostná, kterou uvítají všichni charitativní pracovníci v diecésích, okresech i farnostech.¹²⁶

Příloha věnovaná Charitě byla v prvních dílech na poslední, poté zpravidla na předposlední straně Katolických novin. Od listopadu 1949 se začala o prostor dělit s dětskou rubrikou *Anděl strážný*, v březnu 1950 vyšla už jen dvakrát a 9. dubna téhož roku byla v Katolických novinách naposledy.¹²⁷

Další byla *Obrazová příloha*. Za jejím vznikem stáli stejně jako u strany věnované Charitě Kopecký a Fierlinger. Příloha měla zpravidla rozsah jedné strany a obsahovala několik fotografií z církevních událostí s krátkými popisky, v některých případech i citáty různých osobností Katolické akce nebo jejích hostů (např. abbé Bouliera).¹²⁸ Vznik a podobu *Obrazové přílohy* měli na starosti redaktoři Světa v obrazech.

K prvním třem číslům byla obrazová příloha přidána samostatně, na jednom listu papíru menšího formátu (B4), potištěném z obou stran, od čtvrtého čísla byla součástí novin, obvykle na osmé, tedy poslední straně. V červnu 1950 se pak přesunula dovnitř novin a věnovala se ve fotoreportážích různým československým církevním památkám.

Mezi stálé rubriky, fungující už od počátku Katolických novin, patřila např. *Liturgie týdne*, která se skládala z části věnované evangeliu na aktuální neděli a části zaměřené na svaté, jejichž památky připadly na dny dalšího týdne. Další pravidelnou rubrikou bylo *Z katolického světa*, kde byly zveřejňovány krátké zprávy o událostech souvisejících s aktivitami katolíků a katolické církve v zahraničí. Od prvního čísla vycházel v Katolických novinách na pokračování román Jindřicha Šimona Baara *Holoubek*.

V průběhu prvních měsíců se připojily ještě další rubriky. Od prvního září do konce roku 1949 existoval na stránkách Katolických novin i *Historický kalendář*, ve kterém byly zmíněny významné události, narození a úmrtí, jejichž výročí připadlo na dny v následujícím týdnu. Ve dvacátém čtvrtém čísle, z 20. listopadu 1949, se navíc přidala rubrika *Z Katolické akce*, která informovala o organizačních záležitostech KA. Nepravidelně se objevovala i počátkem následujícího roku, naposledy vyšla 30. dubna 1950.

V čísle z 20. listopadu 1949 se také poprvé objevila půlstrana věnovaná dětem. Nesla jméno *Anděl strážný*, stejné jako dřívější měsíčník pro mládež vydávaný

¹²⁶ Úvodem. In: *Katolické noviny*, roč. 1., č. 1., 19. června 1949. s. 8.

¹²⁷ Charita. In: *Katolické noviny*, roč. 2., č. 15., 9. dubna 1950. s. 7.

¹²⁸ Např. *Obrazová příloha* č. 5. In: *Katolické noviny*, roč. 1., č. 5, 16. července 1949. s. 8.

brněnským biskupstvím. Součástí přílohy byly povídky, básně, ilustrace, i krátké články vysvětlující dětskému čtenáři původ různých katolických svátků a zvyků.

Ke změnám došlo i po Novém roce. „Šestka“ chtěla prosadit do Katolických novin rubriku věnovanou tzv. Milostivému létu, vyhlášenému papežem pro rok 1950. V ní měly být „syllaby kázání, a to nejen k Milostivému létu, nýbrž postupně ke všem významným událostem církevního roku.“¹²⁹ Z myšlenky ale sešlo a rubrika se ujala jen ve Věstníku katolického duchovenstva. Nové rubriky v Katolických novinách byly věnovány prozaičtějším účelům.

Už 29. ledna 1950 přibyly do novin *Knižní novinky*, v nichž jednotlivá nakladatelství představovala své nové knihy. Od března téhož roku se navíc v Katolických novinách začala objevovat inzerce. Zpočátku dostávala jen malý prostor, ale postupem času se rozrůstala a v druhé polovině roku už zabírala celou poslední stranu novin, odkud vytlačila *Obrazovou přílohu*. Kromě reklamy byly v inzertní sekci i různá oznámení a upoutávky na nové filmy, které měly mít v příštím týdnu premiéru v kinech.

Další novinkou byla rubrika *Hovory čtenářů Katolických novin*. Její vznik byl, jak je patrné z průvodního redakčního textu z 15. ledna 1950, důsledkem výzvy v božihodovém čísle z roku 1949.¹³⁰ „Ve vánočním čísle *Katolických novin* dotázala se redakce našeho náboženského týdeníku čtenářů, jak jsou s obsahem listu spokojeni a co k zdokonalení týdeníku navrhnou. Čtenáři posoudili naši práci a uvedli nás všemi hlasy k přesvědčení, že *Katolické noviny* se všem líbí a jsou mezi lidem všude vítány. Pro redakční kruh je spokojenost čtenářů závazkem vytrvat a ještě usilovněji rozvádět a prohlubovat v obsahu listu heslo vlasteneckého biskupa J. V. Jirsíka: *Bůh, církev a vlast*.“¹³¹

První dopisy čtenářů ale zveřejnily noviny už o týden dříve pod názvem *Hovory se čtenáři*, v dalších číslech se pak název rubriky ustálil na *Hovorech čtenářů Katolických novin*. Byly v ní zveřejňovány jak dopisy reagující na vánoční výzvu, tak dotazy čtenářů zodpovězené redakcí a různé jejich básně a oznámení. Od 28. ledna 1951 pak došlo k další změně názvu na *Hovory dopisovatelů a čtenářů Katolických novin*.

V tomtéž čísle začala vycházet i dvanáctidílná příručka *Základní otázky pedagogické* dr. Josefa Hronka. Příčiny jejího vzniku vysvětlil autor v úvodu: „Z pedagogických problémů, které byly ještě donedávna předmětem úvah a debat ex

¹²⁹ Návrh na opatření pro Milostivé léto 1950. Únor–březen 1950, Praha. SÚA, f. 100/24, sv. 48, a.j. 866 s. 345. In: BULÍNOVÁ – JANIŠOVÁ – KAPLAN, 1994. s. 345.

¹³⁰ Čtenářům Katolických novin. In: *Katolické noviny*, roč. 1., č. 29., 25. prosince 1949. s. 3.

¹³¹ Hlasy čtenářů Katolických novin. In: *Katolické noviny*, roč. 2., č. 3., 15. ledna 1950. s. 2.

cathedra se stávají aktuality, o které projevuje široká veřejnost pracujícího lidu živý zájem, neboť výchova je proces sociální a má hluboký význam v životě společnosti, národa i lidstva.“¹³² Výklad v šesti kapitolách rozebíral problémy pedagogické teorie.

Katolické noviny se snažily přitáhnout čtenáře nejen svým obsahem. V červnu 1950 vyhlásila redakce „pro čtenářskou obec svých odběratelů I. soutěž, aby katoličtí věřící ze všech krajů měst a venkova celé republiky účastnili se slovem a obrazem na stránkách našeho náboženského týdeníku.“¹³³ Soutěž se jmenovala *Co je památného ve vaší farnosti?* a její účastníci měli posílat dopisy, popisující nějakou památku v jejich okolí. Autory tří „nejlepších, nejzajímavějších a nejvýznamnějších“ příspěvků čekala finanční odměna. Příspěvky byly v průběhu léta zveřejněny na stránkách novin a o vítězích rozhodovali opět sami čtenáři.

Celkově byly Katolické noviny zejména vzdělávací a měly věřícímu čtenáři přinášet zprávy o různých církevních památkách, svátcích a osobnostech. Stát je ovšem využíval k propagaci své církevní politiky, Katolické akce a „vlasteneckých kněží“ na straně jedné a ke kampani proti Vatikánu a vysoké církevní hierarchii na straně druhé. Noviny tendenčně informovaly o činnosti biskupů a procesech s příslušníky vysokého kléru¹³⁴ i o církevních zákonech.¹³⁵

¹³² HRONEK, J.: Základní otázky pedagogické. In: *Katolické noviny*, roč. 3., č. 5., 23. ledna 1951. s. 2.

¹³³ I. soutěž čtenářů Katolických novin. In: *Katolické noviny*, roč. 2., č. 24., 11. června 1950. s. 3.

¹³⁴ Např. články Neprospěli církvi svaté. In: *Katolické noviny*, roč. 2., č. 16., 16. dubna 1950. s. 1 a 2., Proč kampaň proti zlepšení platu kněží? In: *Katolické noviny*, roč. 1., č. 16., 25. září 1949. s. 2., Nešířili katolickou víru a pokoj mezi věřícím lidem. In: *Katolické noviny*, roč. 3., č. 4., 21. ledna 1951. s. 2.

¹³⁵ Např. Spoluzití mezi státem a církví vyřešeno In: *Katolické noviny*, roč. 1., č. 20., 23. října 1949. s. 2. či Radostný souhlas věřících v ČSR. *Tamtéž*. s. 1 a 2.

4.5. Pokrytí vybraných událostí ze života KA Katolickými novinami

Skutečná podstata Katolických novin, tedy to, že nebyly nikdy schváleny biskupskou kongregací a jejich obsah se podřizoval stranické doktríně, byla nejzjevnější v jednotlivých člancích. Zatímco články referující o postavách církevních dějin a různých katolických stavbách byly bez zabarvení (snad kromě důrazu na české obrozenecké kněží, jako byl např. František Sušil, od nějž propaganda převzala heslo o lásce k církvi, vlasti a lidu), u politických článků se komunistická linie nezapřela.

V následujících podkapitolách nabízím vhled na obsah Katolických novin na příkladu výběrového vzorku tří témat bezprostředně se týkajících Katolické akce, která byla na stránkách Katolických novin nejširěji zpracována.

4.5.1. Prohlášení KA

Vznik Katolické akce byl těsně spojen i se vznikem Katolických novin. Ještě před oficiálním prvním číslem novin vyšlo zvláštní vydání v rozsahu pouhých dvou stran. To obsahovalo prohlášení výboru Katolické akce, vyjmenovalo všech jeho šedesát členů a zveřejnilo i prvních osmdesát jmen z údajných tisíců kněží, kteří s prohlášením vyslovili souhlas. Zvláštní vydání tiskla pro velký náklad kromě tiskárny ČAT¹³⁶ v Praze i přerovská tiskárna J. Strojila. Vyšlo tak ve dvou verzích, které se od sebe typograficky liší, ačkoliv obsah je u obou stejný.

Prohlášení bylo zveřejněno i v prvním čísle z 19. června 1949, již s několika stovkami jmen kněží, kteří měli podepsat souhlas. Na titulní straně vydání byly přitom zveřejněny otevřené dopisy prezidenta Gottwalda a předsedy vlády Zápotockého určené výboru Katolické akce. V nich „upřímně uvítali“ založení KA a její prohlášení, hlavně „ubezpečení, že Vy, katoličtí duchovní i věřící budete poctivě spolupracovat na plánovitě výstavbě naší republiky,“ a vyjádřili přesvědčení, že „to také je jistě přáním zdrcující většiny duchovních i všech ostatních věřících.“¹³⁷

Přínosu prohlášení ku vztahu státu a církve byl věnován i úvodník pátera Moravského, a to jak v prvním, tak druhém čísle Katolických novin. O jeho ohlasu navíc referoval i článek *Katolíci jsou věrni Církvi a republice*, který konstatoval, že „známá

¹³⁶ Katolické tiskové podniky Československá akciová tiskárna.

¹³⁷ President československé republiky Výboru katolické akce a Přípis předsedy vlády výboru katolické akce. In: *Katolické noviny*, roč. 1., č. 1., 19. června 1949. s. 1.

rezoluce Výboru katolické akce se stala vítanou příležitostí nejširším vrstvám čs. lidu, aby vyjádřil své nejhlubší přesvědčení, že si této dohody [státu s církví] přeje.¹³⁸

Další zmínky o prohlášení a o pastýřském listu, který na ně reagoval, se již omezily na otištěné projevy ministra spravedlnosti Alexeje Čepičky. V třetím čísle byla zveřejněna jeho řeč na zasedání činovníků akčních výborů NF 25. června v Lucerně, kde varoval před „vynucováním odvolání podpisu na prohlášení Katolické akce.“ Ve zvláštním vydání z 16. července pak vyšla zpráva o jednání komise pro církevní a náboženské otázky při ÚAV NF. V ní Čepička shrnul vývoj jednání s katolickou církví z pohledu státu a označil prohlášení a následnou podpisovou akci na jeho podporu za vítězství Katolické akce nad arcibiskupem Beranem.

4.5.2. Exkomunikační dekrety

V Čepičkově projevu v Lucerně se také poprvé objevila zmínka o exkomunikačním dekretu z 20. června. Ministr výslovně neřekl, že reaguje právě na tento papežský výnos, zdůraznil ale neplatnost církevních trestů. Obvinil také Vatikán, že projevil „nepřátelský postoj k našemu státu“ a „neštítí se vykonávat středověký nátlak“.¹³⁹

Obsáhleji se pak k exkomunikaci vyjádřila zmiňovaná zpráva o jednání komise pro církevní a náboženské otázky, která kromě dekretu o Katolické akci reagovala i na vypovězení komunistických stran a jejich členů z 1. července. V kapitolách *Katolická akce a Vatikán, Co znamená dekret Svaté Stolice a Proč nemohlo dojít k dohodě* napadá zpráva Vatikán a líčí ho jako obránce kapitalismu, papež Pius XII. se pak „věren tradicím svých předchůdců postavil [...] do řad těch, kteří vyhlásili boj vědě a pokroku.“¹⁴⁰

Příležitostí pro další článek o exkomunikaci bylo odsouzení kaplana Fajstla za její uplatňování počátkem srpna. Autor označil dekret za čin namířený proti Československu, jeho uvádění do praxe proto mělo být trestné a pachatelé souzeni podle zákona na ochranu republiky z roku 1948. „Pro katolíky je jistě velmi bolestné, že se tu dostal do konfliktu se zákonem kněz. [...] Musíme si však uvědomit, že před soudem nestál jako duchovní, ale jako občan, který se dostal do rozporu s právním řádem. Musíme uvážit, že celý případ nemá po své právní stránce mnoho společného s náboženstvím, tak jako nemá s náboženstvím vůbec nic společného vatikánský exkomunikační dekret.“¹⁴¹

¹³⁸ Katolíci jsou věrni Církvi a republice. In: *Katolické noviny*, roč. 1., č. 2., 26. června 1949. s. 2.

¹³⁹ ČEPIČKA, A.: Řešení náboženských otázek. In: *Katolické noviny*, roč. 1., č. 3., 3. července 1949. s. 2.

¹⁴⁰ Péče našeho státu o hospodářské zabezpečení církví. In: *Katolické noviny*, roč. 1., zvláštní vydání, 16. července 1949. s. 4.

¹⁴¹ Katoličtí věřící věrní občané naší republiky. In: *Katolické noviny*, roč. 1., č. 10., 14. srpna 1949. s. 2.

O dva týdny později, 28. srpna, otiskly Katolické noviny článek kněze Sacerda, převzatý ze slovenské mutace. Kněz v něm přesvědčoval čtenáře o podobnostech ideálů křesťanského života a socialismu. Text nepřisoval iniciativu vyobcovat Katolickou akci a komunisty papežovi, ale jen jeho kardinálům a snažil se působit smířlivě. Ve zcela jiném duchu se ale nesly dva články redaktora Jiřího Krále.

V září vyšel *Ohlas exkomunikace v zahraničí* s podtitulkem *Dekret byl nejvřeleji přijat kruhy, které s katolicismem nemají nic společného*. Král se v něm pustil do kritiky „amerických a britských konservativních skupin a finančních velmožů“, kteří podle něj ve spolupráci s americkým ministerstvem zahraničí dekret iniciovali a chtěli z něj vytěžit posílení hospodářství západních zemí (poté, co by dekret oslabil země východní). Kospirační plán však nevyšel, protože „valná většina katolického lidu pochopila politický smysl exkomunikačního dekretu a odsoudila jej.“¹⁴²

Druhý článek napsal též autor, tentokrát jako reakci na proces s olomouckým arcibiskupským radou Theodorem Funkem. Zatčení mělo pravděpodobně narušit biskupskou konferenci o chystaných církevních zákonech, oficiálně ale byla příčinou Funkova protistátní činnosti, tedy šíření instrukcí k provádění exkomunikačního dekretu. Také v tomto případě noviny schvalovaly vysoký trest za ohrožování lidové demokracie.

Poslední zmínka o dekretu byla v informaci o novém zákoně upravujícím rodinné právo. Při projevu o zákoně se ministr Nosek vyjádřil, že „exkomunikační dekret se v Československu neprovádí. Je tu jen případ, že kněz odmítl oddat snoubence, kteří byli komunisté, za což byl zatčen.“¹⁴³

4.5.3. První celostátní konference Katolické akce v Československu

Katolické noviny podrobně informovaly i o akcích pořádaných k prvnímu výročí vyhlášení státem organizované Katolické akce. Už 4. června věnoval tomuto tématu svůj úvodník místopředseda Národního shromáždění a člen výboru Katolické akce Dionýsius Polanský. Vyjmenoval všechny počiny KA za uplynulý rok a zdůrazňoval její roli při vyjednávání církve se státem. Zároveň upozornil na chystanou konferenci, na které měly vzniknout programové prohlášení a organizační řád hnutí.

V následujícím čísle hodnotil rok práce generální tajemník KA a poslanec Vojtech Török a redaktor Rostislav Petera. Shodli se, že dosavadní působení Katolické akce byl jednoznačný úspěch. „Keď dnes skladáme účty z vykonanej práce za uplynulý rok,

¹⁴² KRÁL, J.: Ohlas exkomunikace v zahraničí. In: *Katolické noviny*, roč. 1., č. 14., 11. září 1949. s. 2.

¹⁴³ Nový zákon o rodinném právu. In: *Katolické noviny*, roč. 1., č. 24., 20. listopadu 1949. s. 2.

skladáme tieto s pocitom radosti, že sme sa svojou prácou zúčastnili na diele, ktoré znemožnilo postaviť veriacich proti svojej vlasti, odstránilo pramene rozbrojov, zaistilo pokoj duchovným i veriacim a zachránilo Katolícku akciu od politického zneužitia.“¹⁴⁴

Hned dva články navíc obsahovaly „upřímné pozdravy“ celostátní pracovní konferenci Katolické akce v Praze. Jménem krajského výboru KA v Pardubicích se tak vyjádřil jeho předseda Jan Meloun, velmi podobný obsah měl i vzkaz Vlasty Schlechtové, která hovořila za „slovácký věřící lid“ z okresu Uherské Hradiště.

O týden později bylo konferenci věnováno celých šest stran Katolických novin. Kromě podrobného popisu dění v jednotlivých dnech zveřejnily noviny i projevy většiny delegátů. Zatímco Ladislav Škoda Katolickou akci na Slovensku pouze chválil, Polanský se uchýlil i ke kritice:

„Je nutno poukázati na naši celkem malou aktivitu. Ta by dokonce mohla vzbudit mylný dojem, že jsme úplně ochabli. [...] [Katolická akce] musí přesvědčovat věřící, vysvětlovat jim politiku kapitalistických států, objasňovat politiku Národní fronty, která je jistě velmi příznivá hnutí Katolická akce; a tu by nebylo správným omlouvat málo aktivní činnost v Katolické akci samé nahromaděním jiných úkolů a funkcí.“¹⁴⁵

Podporu a pozdravy konferenci vyjádřil předseda Národního shromáždění Oldřich John, jménem Státního úřadu pro věci církevní dr. Havelka, Národní fronta, Československý svaz obránců míru, katolické ženy sdružené v Československém svazu žen a další politické osobnosti a instituce.

Delegáti v průběhu konference schválili organizační řád KA, navržený Vojtechem Törökem, a programové prohlášení, jehož autorem byl člen výboru a spisovatel Rajmund Habřina.¹⁴⁶ Závěrem konference bylo, že je nutné hnutí více zaktivizovat, hlavně na úrovni místních výborů, protože vrcholní představitelé Katolické akce se alespoň oficiálně podíleli na řešení církevních otázek státu, zatímco nejnižší úrovně hnutí, paradoxně ty, které měly vyvíjet nejvíce činností, skomíraly.

Formulovali tak největší problém KA, který byl pravděpodobně příčinou jejího zániku. První celostátní pracovní konference byla poslední velkou událostí Katolické akce, kterou Katolické noviny tak podrobně mapovaly a věnovaly jí tolik prostoru. Druhá konference o rok později se příznačně na stránky české verze novin vůbec nedostala.

¹⁴⁴ TÖRÖK, V.: Rok práce. In: *Katolické noviny*, roč. 2., č. 24., 11. června 1950. s. 2.

¹⁴⁵ POLANSKÝ, D: Dosavadní činnost Katolické akce v Čechách a na Moravě. In: *Katolické noviny*, roč. 2., č. 25., 18. června 1950. s. 2.

¹⁴⁶ Obojí vydal po drobných úpravách v podobě brožurek Ústřední výbor Katolické akce. Viz *Organizační řád*, 1950. a *Program Katolické akce*, 1950.

4.6. Seznam článků věnovaných jednotlivým událostem

4.6.1. Prohlášení KA

Katolické noviny, roč. 1., zvláštní vydání, 12. června 1949

Čeští a slovenští katolíci manifestují za dohodu se státem. s. 1-2.

KN, roč. 1., č. 1., 19. června 1949

MORAVSKÝ: Víra – Naděje – Láska. s. 1.

President československé republiky Výboru katolické akce. s. 1.

Přípis předsedy vlády výboru katolické akce. s. 1.

Čeští a slovenští katolíci manifestují za dohodu se státem. s. 3.

KN, roč. 1., č. 2., 26. června 1949

MORAVSKÝ: Spravedlivý boj. s. 1.

Katolíci jsou věrní Církvi a republice. s. 2.

KN, roč. 1., č. 3., 3. července 1949

ČEPIČKA, A.: Řešení náboženských otázek. s. 1-2.

KN, roč. 1., zvláštní vydání, 16. července 1949

Péče našeho státu o hospodářské zabezpečení církví. s. 1-4.

4.6.2. Exkomunikační dekrety

Katolické noviny, roč. 1., č. 3., 3. července 1949

Řešení náboženských otázek. s. 1-2.

KN, roč. 1., zvláštní vydání, 16. července 1949

Péče našeho státu o hospodářské zabezpečení církví. s. 1-4.

KN, roč. 1., č. 10., 14. srpna 1949

Katolíci věřící věrní občané naší republiky. s. 1-2.

KN, roč. 1., č. 12., 28. srpna 1949

SACERDOS K.: Exkomunikace a co po ní? s. 2.

KN, roč. 1., č. 14., 11. září 1949

KRÁL, J.: Ohlas exkomunikace v zahraničí. s. 1-2.

KN, roč. 1., č. 12., 28. srpna 1949

KRÁL, J.: Pokus o zneužití náboženské svobody. s. 2.

KN, roč. 1., č. 24., 20. listopadu 1949

Nový zákon o rodinném právu. s. 2.

4.6.3. První celostátní konference Katolické akce v Československu

Katolické noviny, roč. 2., č. 23., 4. června 1950

POLANSKÝ, D.: Pro blaho církve a vlasti. s. 1.

KN, roč. 2., č. 24., 11. června 1950

TÖRÖK, V.: Rok práce. s. 1-2.

PETERA, R.: Radostné výročí. s. 1-2.

MELOUN, J.: Odkaz probuzení. s. 2.

SCHLECHTOVÁ, V.: Pozdrav od Velehradu. s. 2.

KN, roč. 2., č. 25., 18. června 1950

První celostátní konference Katolické akce v Československu. s. 1.

Projev předsedy prof. ing. F. Pujmana. s. 1.

POLANSKÝ, D.: Dosavadní činnost Katolické akce v Čechách a na Moravě. s. 2.

ŠKODA, L.: Dosavadní činnost Katolické akce na Slovensku. s. 2.

Telegram předsedy NS dr. O. Johna. s. 2.

Projev vranovského faráře P. Románka. s. 2.

Prožíváme historická, nejkrásnější léta národních dějin. s. 3.

Národní fronta přeje Katolické akci úspěch. s. 3.

Katolická akce zajistí duchovním i věřícímu lidu pokoj. s. 4.

Katoličtí věřící jedni z prvních pro mír. s. 4.

PETEROVÁ, R.: Katolické ženy se přičiní, aby KA byla sjednocujícím hnutím. s. 4.

Katolická akce mobilisuje k činorodé práci pro Boha, církve a vlast. s. 5.

Obrození náboženského života. s. 5.

Vzorem Katolické akce je Kristus Pán a jeho láska k bližnímu. s. 6.

M. V.: Projev vůle věřícího lidu. s. 6.

5. Závěr

Katolická akce byla prvním případem v dějinách, kdy se československý stát pokusil narušit katolickou církev zevnitř a ovládnout ji. Ačkoliv neměla očekávaný úspěch a po necelých dvou letech existence vymizela do ztracena, měla velký podíl na oslabení katolické církve, které vedlo k odklonu lidí od náboženství a rozšíření ateizmu.

Vzbudila zároveň poslední masivní odpor Katolické církve proti rozmáhajícímu se komunismu – pastýřský list *Hlas biskupů a ordinářů v hodině velké zkoušky* se stal historickým dokumentem, který dokazuje statečnost biskupů v čele s arcibiskupem Beranem a jejich neochotu podřídit se státnímu diktátu. Katolická akce byla i jedním z důvodů, proč papež Pius XII. vydal dekret exkomunikující všechny komunistické strany světa i jejich členy.

Proti církevním zákonům či Mírovému hnutí katolického duchovenstva již církev vystupovala neúspěšně, bez většího dopadu na kněží i věřící. Veřejné čtení zmíněného pastýřského listu a uplatňování exkomunikačních dekretů i pod hrozbou vysokých postihů se tak staly poslední církevní manifestací nesouhlasu s lidově demokratickým režimem.

Právě tento odpor ale byl jednou z příčin oslabení církve. Odvážnější kněží byli odsouzeni na dlouhé roky do vězení a na jejich místa nastoupili duchovní poddajnější režimu. Biskupové byli internováni a bez jejich vedení se nedokázala zorganizovat žádná protestní akce. Mezi kněžími se rozšířil strach a ten se přenesl i na věřící katolíky. Katolická akce tak nakonec alespoň částečně zaznamenala úspěch. Sice nedokázala přesvědčit veřejnost, že biskupové a Vatikán slouží západnímu imperialismu, ale po represích spojených s prosazováním hnutí byla církev natolik rozložená, že stát neměl problém ji ovládnout.

Hnutí bylo důležité ještě z jednoho důvodu. Současně s jeho vyhlášením začaly vycházet Katolické noviny, týdeník, který se měl stát na celých čtyřicet let jediným povoleným celostátním časopisem s katolickou tematikou. Ačkoliv noviny v politické linii zcela podporovaly komunistický režim a jeho postup vůči vysokým církevním představitelům, nelze jim upřít přínos ve vzdělávání katolické veřejnosti. Největší část každého vydání novin byla věnována různým církevním památkám a osobnostem.

Katolická akce týdeník využívala k propagandě své činnosti. V listu byla rubrika *Z Katolické akce*, která informovala o událostech na úrovni krajských a okresních výborů

hnutí, velkému celostátnímu sjezdu pak bylo věnováno hned několik stran. Zároveň ale někdy psaly o akcích, které pořádala nebo se na nich podílela, aniž by hnutí zmiňovaly. Např. o připravovaných církevních zákonech informovaly noviny hned v několika číslech a velmi podrobně, ale nedaly nijak najevo, že se na jednáních podílí i Katolická akce. Více než kde jinde tak bylo poznat, že její účast na vytváření zákonů existovala jenom na papíře.

V průběhu roku 1950 navíc z novin zmizely i články o různých krajských či okresních sjezdech a Katolická akce se vytratila z reportáží o poutích, ačkoliv na nich stále vystupovali její představitelé. Rozsáhlé zpravodajství o konferenci k prvnímu výročí hnutí tak bylo počátkem konce Katolické akce nejen fakticky, ale i na stránkách Katolických novin.

Její účast na obsahu týdeníku se v posledních měsících omezovala na zmínku v tiráži a v březnu 1951 noviny vůbec neinformovaly, že se je od Katolické akce chystá přebrat úspěšnější Svaz katolické Charity. Oproti zvláštnímu číslu a dopisům od prezidenta Gottwalda, které provázely její vyhlášení, byl konec Katolické akce téměř v utajení. Krach tolik očekávaného hnutí se obešel bez jakékoliv publicity.

6. Seznam použitých zkratk

- a.j. – archivní jednotka
apod. – a podobně
ASYN – Archiv Syndikátu novinářů
ČAT – Československá akciová tiskárna
ČSL – Česká strana lidová
ČSN – Československý svaz novinářů
ČSR – Československá republika
čs. – československý
KA – Katolická akce
KsČ – Komunistická strana Československa
KSS – Komunistická strana Slovenska
MHKD – Mírové hnutí katolického duchovenstva
MŠVU – Ministerstvo školství, věd a umění
NA – Národní archiv
např. – například
NF – Národní fronta
sv. – svazek
s. – strana
SSSR – Svaz sovětských socialistických republik
SÚA – Státní ústřední archiv
SÚC – Státní úřad pro věci církevní
tzv. – takzvaný
ÚAV NF – Ústřední akční výbor Národní fronty
ÚV – Ústřední výbor
VHA – Vojenský historický archiv

7. Seznam použité literatury

Prameny

SÚA, fond 100/24

Rudé právo (březen 1950)

Katolické noviny (červen 1949–březen 1950)

Zdroje

BALÍK, S., HANUŠ, J.: *Katolická církev v Československu 1949–1989*. Centrum pro studium demokracie a kultury: Brno 2007.

BULÍNOVÁ, M., JANIŠOVÁ, M., KAPLAN, K.: *Církevní komise ÚV KSČ 1949–1951. Edice dokumentů. Svazek I. Církevní „šestka“ (duben 1949–březen 1950)*. Doplněk: Praha – Brno 1994.

Církev a vlast. Krajský výbor Katolické akce: Olomouc 1949

Církevní procesy padesátých let. Karmelitánské nakladatelství: Kostelní Vydří 2002

FIALA, P., HANUŠ, J. (EDS.): *Katolická církev a totalitarismus v českých zemích*. Centrum pro studium demokracie a kultury: Brno 2001.

FRÖHLICH, R.: *Dva tisíce let dějin církve*. Vyšehrad: Praha 1999.

HAIKO, J.: *Rozbit' Církev: Rozkolnícka Katolícka akcia. Pokus o vytvorenie „národnej cirkvi“ v Česko-Slovensku 1949*. Lúč: Bratislava 2004.

KALINOVÁ, L.: *Společenské proměny v čase socialistického experimentu. K sociálním dějinám v letech 1945–1969*. Academia: Praha 2007.

KAPLAN, K.: *Československo v letech 1945–1948*. Státní pedagogické nakladatelství: Praha 1991. (a)

KAPLAN, K.: *Československo v letech 1948–1953*. Státní pedagogické nakladatelství: Praha 1991. (b)

KAPLAN, K.: *Nekrvavá revoluce*. Mladá fronta: Praha 1993. (a)

KAPLAN, K.: *Stát a církev v Československu v letech 1948–1953*. Doplněk: Brno 1993. (b)
Katolická akce. Tiskový odbor Katolické akce v Praze: Praha 1949.

KŘEN, J.: *Dvě století střední Evropy*. Argo: Praha 2005.

KŘIVÁNKOVÁ, A., VATRÁL, J.: *Dějiny československé žurnalistiky, IV. díl: Česká a slovenská žurnalistika v letech 1944–1987*. Novinář: Brno 1989.

- KUBÍČEK, J. a kol.: *Časopisy České republiky 1919–1945. Část I. Bibliografie, sv. 1, A-K*. Sdružení knihoven ČR – Moravská zemská knihovna: Brno 2006.
- KUBÍČEK, J. a kol.: *Noviny České republiky 1919–1945. Část I. Bibliografie*. Sdružení knihoven ČR – Moravská zemská knihovna: Brno 2006.
- Organisační řád Katolické akce v Československu*. Ústřední výbor Katolické akce: Praha 1950.
- Pastýřské listy*. 1945–2000. Karmelitánské vydavatelství: Kostelní Vydří 2000.
- Program Katolické akce v ČSR*. Ústřední výbor Katolické akce v Praze: Praha 1950.
- Securitas Imperii II*. Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu: Praha 2005.
- Slovník odpovědných redaktorů a šéfredaktorů legálního českého denního tisku v letech 1939 až 1945*. Matfyzpress: Praha 2007.
- ŠEFČÁK, L., DUHAJOVÁ, Z.: *Dejiny slovenského novinárstva 1918–1968*. Univerzita Komenského: Bratislava 1999.
- VAŠKO, V.: *Dům na skále: Církev zkoušená. Díl I. 1945–začátek 1950*. Karmelitánské nakladatelství: Kostelní Vydří 2004.
- VAŠKO, V.: *Neumlčená: Kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce. Díl II*. Zvon: Praha 1990.
- VOPRAVIL, J.: *Slovník pseudonymů v české a slovenské literatuře*. Státní pedagogické nakladatelství: Praha 1973.
- VYKOUKAL, J., LITERA, B., TEJCHMAN, M.: *Východ. Vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944–1989*. Libri: Praha 2004.

Internetové zdroje

www.katyd.cz

www.ok.cz/ludmila/bio_mara.htm

abonent.lexdata.cz.

8. Summary

This bachelor thesis describes a history of Catholic action and Catholic paper. It gives a view of history of Czechoslovakia in first years after the Second World War and also a story of the Roman-Catholic Church in this country after a communist coup d'état on February 25th 1948. A center of its interest is the Catholic action, a movement created by state to disunite the Church from the inside and finally subjugate it.

The movement was enounced on June 10th 1949, after a failure of all attempts to find a compromise in a relationship between state and Church. It tried to convince Catholic priests and worshippers that its objective is to renew a discussion with a "Church six" a committee made by headquarters of communist party. It used Catholic paper and wandering as an instrument of propaganda.

The thesis is concerned in Catholic paper, too. There is no kind of work processing this paper, even though it was the only nationwide Catholic Magazine for forty years and it formed a generations of Catholics in Czechoslovakia. But it was made by communist journalist and it advertised state policy against the Church and Bishops. This work gives an account of preparing the new weekly and its public acceptance.

It works with original archive materials and also secondary literature, presented by nonfiction interested in history of Catholic Church and four booklets published in 1949 and 1950. The most important source for this thesis was the Catholic paper itself. The results came up from more then twenty months of this weekly, when it was a press organ of Catholic action.

This thesis tries to follow the atmosphere in break of 1940's and 50's and describe the way state affected Church and its communication with worshippers. As an example it takes three concrete matters connected to Catholic Action and the way Catholic paper informed about them.

9. Seznam příloh

Příloha č. 1 – Vybrané katolické časopisy zastavené v roce 1948 (text)

Příloha č. 2 – Zvláštní vydání s svoláním Katolické akce (obrázek)

Katolické noviny, roč. 1., zvláštní vydání, 12. června 1949. s. 1.

Příloha č. 3 – První vydání Katolických novin (obrázek)

Katolické noviny, roč. 1., č. 1., 19. června 1949. s. 1.

Příloha č. 4 – Číslo věnované 1. celostátní konferenci KA (obrázek)

Katolické noviny, roč. 2., č. 25., 18. června 1950. s. 1.

Příloha č. 5 – Poslední číslo Katolických novin vydané KA (obrázek)

Katolické noviny, roč. 3., č. 13., 25. března 1951

Příloha č. 6 – Obrazová příloha k výročí Katolických novin (obrázek)

Katolické noviny, roč. 1., č. 23., 13. listopadu 1949

Příloha č. 7 – Poslední vydání přílohy Charita (obrázek)

Katolické noviny, roč. 3., č. 15., 9. dubna 1950. s. 7.

Příloha č. 8 – Poslední strana patřila inzerci (obrázek)

Katolické noviny, roč. 2., č. 25., 18. června 1950, s. 8.

Příloha č. 1 – Vybrané katolické časopisy zastavené v roce 1948

Akord

Podtitul *Revue pro kulturní syntesu*, později *Měsíčník pro literaturu, umění a život*. Založen spisovatelem Jaroslavem Durychem, vycházel od roku 1935 v Brně. V roce 1948 ho vydávala Edice „Akord“, literární a umělecké nakladatelství v nákladu 4 tisíce kusů.

Anděl strážný

Časopis pro křesťanskou mládež, vycházel s přestávkami od roku 1882 měsíčně kromě letních prázdnin. Před zákazem ho vydával biskupský ordinariát v Brně šedesátitisícovým nákladem. Jeho název přejala dětská příloha Katolických novin.

Dorost

Věstník české mládeže pro vzdělání, zábavu a poučení vycházel od roku 1918. Vydávalo ho v Praze Sdružení katolické mládeže v Čechách, nejprve jako měsíčník, po válce jako čtrnáctidenník s nákladem 16 tisíc kusů.

Filosofická revue

Čtvrtletník založili v roce 1929 profesori bohosloveckého semináře učiliště řádu dominikánů v Olomouci. Před zastavením vycházel v Edici Krystal nákladem 1200 kusů.

Katolík

List Svazu katolických mužů, později i papežské Katolické akce. Vycházel od roku 1936 nejprve jako čtrnáctideník, po válce každý týden. Šéfredaktorem byl Adolf Kajpr, jeden z odsouzených v procesu s představiteli církevních řadů.

Na hlubinu

Časopis pro pěstování a prohloubení duchovního života. Vycházel v Olomouci desetkrát ročně od roku 1926 nejprve nákladem řádu dominikánů. V roce 1948 ho vydávala Edice Krystal v nákladu 4000 kusů.

Neděle

Týdeník pražského arcibiskupského ordinariátu. Vydávala ho ČAT nákladem 120 tisíc kusů, od roku 1926 vycházel v Českých Budějovicích, po pěti letech se přesunul do Prahy.

Rozsévač

Týdeník olomouckého arcibiskupského ordinariátu vycházel v nákladu 220 tisíc, největším ze všech katolických časopisů. Vznikl v roce 1939, o dva roky později byl zakázán a obnoven až po válce.

Vyšehrad

Časopis pro šíření dobré četby. Vycházel od roku 1936 po pět let jako čtvrtletník v ČAT. Po válce byl obnoven, vydával ho Katolický literární klub pětitisícovým nákladem každé dva týdny.

Zdroje:

Přehled zastavených katolických časopisů. NA, f. ÚV KSČ, Gottwald, sv. 48, a.j. 866. In: *Securitas Imperii II*. Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu: Praha 2005. s. 236–237.

KUBÍČEK, J. a kol.: *Časopisy České republiky 1919–1945. Část I. Bibliografie, sv. 1, A-K*. Sdružení knihoven ČR – Moravská zemská knihovna: Brno 2006.

KUBÍČEK, J. a kol.: *Noviny České republiky 1919–1945. Část I. Bibliografie*. Sdružení knihoven ČR – Moravská zemská knihovna: Brno 2006.

Příloha č. 2 – Zvláštní vydání s svoláním Katolické akce Katolické noviny, roč. 1., zvláštní vydání, 12. června 1949. s. 1.

KATOLICKÉ NOVINY

Zvláštní vydání

Čeští a slovenští katolíci manifestují za dohodu se státem

Dne 10. VI. sešli se v Obecním domě v Praze katolíci kněží a věřící ze všech diecézí republiky a pojednali o situaci, která vznikla tím, že před rokem slibně započaté jednání mezi státem a církevní hierarchií uvázlo na mrtvém bodě.

Během zasedání byla pronesena řada projevů kněží i laiků, které vesměs vyzněly pro rychlé a pokojné vyřešení všech církevních a náboženských otázek. Všichni řečníci kladně zhodnotili budovatelské dílo našeho lidově demokratického státu jako praktické uskutečňování zásad evangelia Kristova.

Zvláště nadšené byly uvítány ty části projevů, v nichž řečníci zdůraznili akční účast katolíků na budovatelském úsilí a věrnost církvi a státu.

Ze zasedání byly zaslány pozdravné telegramy prezidentu republiky, předsedovi vlády, ministru školství, věd a umění a všem ordinářům.

Byl zvolen široký celostátní výbor katolické akce, jemuž bylo uloženo provádět přijatá usnesení. Dále bylo rozhodnuto vyslati deputaci k příslušným ordinářům a informovati je o průběhu zasedání se žádostí, aby pokračovali v jednání se státem a zdárně je dokončili.

V závěru jednání, které trvalo 4 hodiny, bylo jednomyslně přijato toto svolání:

My, čeští a slovenští katolíci, prohlašujeme:

Byli jsme a vždycky zůstaneme věrnými údy církve římskokatolické. Uznáváme svatého Otce za viditelnou hlavu církve, podrobujeme se mu ve všech věcech, týkajících se víry, mravů a církevní disciplíny a co souvisí s otázkou věčné spásy věřících. Ve věcech víry a mravů uznáváme pravomoc biskupů a jiných církevních představitelů. Chceme ve svém nitru uchováti a budoucím generacím předati poklad učení Pána našeho Ježíše Krista, Syna Božího, a svým každodenním životem uskutečňovati jeho nauku v soukromém i veřejném životě. Chceme vždy zůstat věrnými členy římskokatolické církve, jako přesvědčení zastánci Kristova učení, které je směrnicí pro život jednotlivců i národů. Nemůžeme být hostejní k řešení nejpálčivějších otázek dneška.

Odsuzujeme kapitalismus jako hospodářskou soustavu, která je ztělesněním sobectví v životě hospodářském i soukromém. Je nesporné, že kapitalismus jako systém hospodářsko-sociální je naprosto protikřesťanský a hršný. Porušuje nejzákladnější příkazy lásky Kristova evangelia. Namísto lásky a spravedlnosti povýšil zisk na Boha, jemuž všechno podřizuje. Evangelium sv. Matouše, kap. 6, verš 24, praví: »Nikdo nemůže dvěma pánům sloužit; neboť buď bude jednoho nenávidět a druhého milovat, anebo jednoho se přidrží a druhým pohrdne. Nemůžete Bohu sloužit a mamonu.«

Bezohledné hromadění kapitálu, dějící se bez jakéhokoliv ohledu na nejprimitivnější požadavky sociální spravedlnosti a lásky, stalo se, jak jsme toho byli po řadu let svědky, strašlivou příčinou všech sociálních neštěstí, hospodářských krizí a otrásů, jimiž lidstvo a národ těžce trpěli a které nakonec strhly svět do dvou světových válek.

My, kteří jsme prožili strašlivá utrpení poslední války, jež našemu národu přinesla tolik hrůz, jsme v duchu Kristova učení přesvědčeními zastánci míru v národě a mezi národy.

Zatím co v přítomné době naši státníci se všemi lidmi dobré vůle volají po míru, z úst některých neodpovědných lidí se ozývají hlasy, volající po nové válce. Těm prvním z celého světa blahopřejeme: »Blahoslavení pokojní, neboť oni synové Boží slouží budou.« Mt. 5, 9. Těm druhým připomínáme slova knížete pokoje Ježíše Krista, kterými napomíná svatého Petra: »Zastrť svůj meč na jeho místo; neboť všichni, kteří berou meč, mečem zahynou.« (Mat. 26, 52.) Zástupci křesťanských církví včetně církve římskokatolické

prohlásili dne 2. února 1948 na veřejné manifestaci v Praze: »Nová válka byla by válkou vyhlazovací, kterou by nemohl nikdo ospravedlnit před Bohem ani před lidmi a za kterou by byli souzeni ti, kdo ji připravovali, i ti, kteří zůstávajíce myšlenku míru, mlčeli, dokud bylo možno ji odvrátit.« Vitáme proto každé poctivé úsilí po dorozumění a míru mezi národy. Připojujeme se k hlasu mírového kongresu v Paříži a v Praze a vyzýváme ke spolupráci všechny spolupratry ve víře v celém světě, aby se za mír nejenom modlili, nýbrž aby o něj usilovali a všemi prostředky jej bránili. Jsme přesvědčeni, že nebude pravého pokoje a míru na světě, dokud vydělkářská společnost nebude nahrazena společností novou — socialistickou.

Jsme svědky dějinného přerodu lidské společnosti, která buduje nový sociální řád v duchu velkých ideálů rovnosti, lidského bratrství, sociální spravedlnosti a trvalého míru. Lid Československé republiky stojí v prvních řadách budovatelů lepšího světa, v němž zaniknou třídní rozdíly, přestane vykořisťování člověka člověkem a kde všichni lidé budou mít plné právo užívatí v míru a pokoji darů Božích. Jsou to ideály, které nejsou v rozporu s křesťanským názorem na uspořádání světa, ba právě naopak, jejich uskutečňování je v plné shodě s největším přikázáním Kristovým — zákonem lásky k bližnímu. Pronikavé sociální změny, které byly uzákoněny a jsou již prováděny v naší lidově demokratické republice, přesvědčují také naše věřící katolíky, že cesta k socialismu, kterou jsme nastoupili, je cesta k vyššímu a dokonalejšímu lidství a k lepší budoucnosti chudého pracujícího člověka, jemuž Kristus především pomáhal. Vzpomeňme jen jeho slovo: »Pojďte ke mně všichni, kteří se lopotíte a jste obtíženi a já vás občerstvím.« (Mat. 11, 28.)

Naše lidově demokratická republika zajišťuje lidem práci a odstraňuje nezaměstnanost. Vzala velkostatkářům půdu a dala ji těm, kteří na ní pracují. Znárodnila dolech, továrny, peněžnictví, energetické zdroje, dala je do rukou pracujícího člověka, odstraňuje tak vykořisťování člověka člověkem. Poskytuje zdravotní službu všem pracujícím v nemoci a zákonem o národním pojištění zabezpečuje lidem klidný odpočinek ve stáří. Poskytuje ochranu početným rodinám. Dala by se uvést ještě celá řada opatření, prospívajících všem vrstvám národa a umožňujících důstojný život všem občanům. My, kněží i věřící katolíci, se z toho upřímně radujeme, neboť v tom vidíme praktické uskutečňování Kristova učení lásky k bližnímu. S vděčností kvítujeme, že ústa-

**Příloha č. 3 – První vydání Katolických novin
 Katolické noviny, roč. 1., č. 1., 19. června 1949. s. 1.**

KATOLICKÉ NOVINY

Ročník I. — Číslo 1. — Cena Kčs 2.— BISKUP-VLASTENEC J. V. JIRŠEK: BŮH — CÍRKEV — VLÁST Praha, neděle 19. června 1949

VÍRA — NADĚJE — LÁSKA
P. Moravský

Tyto tři základní křesťanské ctnosti jsou vědomí světa, které vedou věřícího člověka po cestách jeho pozemských túžeb i při povznesení mysli k Bohu. Tyto tři ctnosti zdějí jako nekonečné dráčky svatanské věčnosti hlavy našich velkých národních světů sv. Cyrila a Metoděje, sv. Ludmily a sv. Václava, sv. Vojtěcha a sv. Prokopa, sv. Jana Nepomuckého a hl. Anny, Česká. Tyto tři ctnosti musí posloučovat i náš každodenní život, všechny naše skutky, každé naše rozhodnutí, abychom si nebovali dědičtí otci, kterým je naše víra, náš jazyk, náš národ svobodný a rozvíjející se v plnosti svých schopností a vnešených túžeb a ideálů.

Tři slova: Víra — Naděje — Láska — vstí v mém kněžském pokoji vyšita na plátně a zarámována v starém secezení římsku. Tento obrázek je má proto tak drahý, protože jsem jej přijal z rukou své starostlivé, prosté matičky. Tento obrázek byl první ozdoba chudě věnované kaplnky a provázel mne na všech cestách mé kněžské posly. K tomuto obrázku vzhlížím vždy, když stojím před důležitým rozhodnutím a zavítám k chvíli, kdy opouštím svůj domov. Tato tři slova jsem si vepsal do srdce, když jsem šel na shromáždění katolických duchovních a věřících v Ovocím náměstí v Praze. Jako dohrý katolický kněz nikdy se nechtí zpronevěřit poselství, které jsem přijal svcením přijatým z rukou biskupových, jako dohrý syn své matky Církev a své matky-rodičky neodlámá nikdy z životě ní, čím bych se prohršil proti víře, naději a lásce.

Ty tři slova: Víra — Naděje — Láska — vstí v mém kněžském pokoji vyšita na plátně a zarámována v starém secezení římsku. Tento obrázek je má proto tak drahý, protože jsem jej přijal z rukou své starostlivé, prosté matičky. Tento obrázek byl první ozdoba chudě věnované kaplnky a provázel mne na všech cestách mé kněžské posly. K tomuto obrázku vzhlížím vždy, když stojím před důležitým rozhodnutím a zavítám k chvíli, kdy opouštím svůj domov. Tato tři slova jsem si vepsal do srdce, když jsem šel na shromáždění katolických duchovních a věřících v Ovocím náměstí v Praze. Jako dohrý katolický kněz nikdy se nechtí zpronevěřit poselství, které jsem přijal svcením přijatým z rukou biskupových, jako dohrý syn své matky Církev a své matky-rodičky neodlámá nikdy z životě ní, čím bych se prohršil proti víře, naději a lásce.

Ty tři slova: Víra — Naděje — Láska — vstí v mém kněžském pokoji vyšita na plátně a zarámována v starém secezení římsku. Tento obrázek je má proto tak drahý, protože jsem jej přijal z rukou své starostlivé, prosté matičky. Tento obrázek byl první ozdoba chudě věnované kaplnky a provázel mne na všech cestách mé kněžské posly. K tomuto obrázku vzhlížím vždy, když stojím před důležitým rozhodnutím a zavítám k chvíli, kdy opouštím svůj domov. Tato tři slova jsem si vepsal do srdce, když jsem šel na shromáždění katolických duchovních a věřících v Ovocím náměstí v Praze. Jako dohrý katolický kněz nikdy se nechtí zpronevěřit poselství, které jsem přijal svcením přijatým z rukou biskupových, jako dohrý syn své matky Církev a své matky-rodičky neodlámá nikdy z životě ní, čím bych se prohršil proti víře, naději a lásce.

POSELSTVÍ BOŽÍ LASKY
K. R.

Eylo to 16. června roku 1875 v neděli v okně světlou Božího Těla. V klášteře sešlesnickém v Paríž le Monial modlila se před Nejsvětější Svátostí Peholnice družiny sv. Františka Saleského sestra Marieta. Tu spozřila v otáčkové hradě Paně jeho Srdce obklopené ohněm a plameny zářilo jako slunce a bylo průhledné jako křístal. Bylo otcunio trnovou korunou a nad ním včienoval kříž. Unesena vědomím, které překonalavato obě předehost, slýžela Spasitelu khat: »Největší láska mi probíhá... bules-li mé Božské Srdce cítiti a roztáh-li úctu mého Srdce v mé církvi. Mé Srdce všechny hlí nekonečné miloval a za to spíšeji mi přemnozi nevčkem. Buď tedy ustanovaena zvláštní slavnost k uctění mého Srdce v níhradu za všechnu nečtu, které se mi dostáví při vstavování mého Těla na obětiích.»

Na prosby tábářů, klášteřů a věřících Svata stolic povolila zvláštní slavnost ke ctě Nejsvětějšího Srdce v pátek po oběti Božího Těla s měsím formulářem »Peti ran Paně a dovolila také přizvatí bratřinstva Božského Srdce Paně. Konečně r. 1785 papež Kliment XIII. (1758—63) povolil zvláštní officium ke ctě tajemství Nejsvětějšího Srdce Ježíšova včeterím úctám a semín. Horním úřádem slavnosti Božského Srdce byl papež Pius IX., který roku 1855 povolil tuto slavnost s vlastním hodínkami a měsím formulářem na duplex svata r. 1875 zavřil celou církvi Božským Srdcem. Leo XIII. povolil slavnost Božského Srdce na duplex první třídy a nařídil encyklikou »Annum sacrum« z dne 25. května roku 1899, aby 11. června téhož roku včichní církvi v celé církvi se zavřili Božským Srdcem. To se také stalo slavnostním způsobem po celém katolickém světě. Od té doby se rozšířilo úcta Božského Srde, stálo se čím dále tím více prohršuje a stává se předmetem největší péče všech nástřupů Lva XIII., biskupů, duchovenstva, jakož i věřících.

Předmětem úcty Božského Srde je živé srdce Pána Ježíše, které pro nás bilo od světa zrozeno a na křiži pro nás bylo probodeno a vytrženo. Úctou Božského Srde uctíváme osobu Kristovu. Bůh-Syn je ceým předmětem této úcty, srdce Pána je předmětem částečným. Ze církve zvolila srdce Pána za předmět úcty, má ten důvod, že srdce je přirozeným symbolem lásky Syna Božího k lidstvu. Je tedy předmětem úcty Božského Srde nekonečná láska Kristova k duším, za které přinesl oběť života, aby je svou smrtí na křiži vykoupil a zjednal jim přístup do nebe, zavřenoho křížem. Úctou slavnosti Božského Srde jest na prvcím místě, abychom připomenutí si nekonečnou lásku Ježíše Krista, ji jsem opětovně a abychom všechm nevčle, slavnosti ládi usmřiti a napravit svou láskou, obětí, odřikáním a sebezřepem.

Věřici dobře pochopili smysl a význam úcty Božského Srde Pána, dobře pochopili také včitelství této úcty. Náš chrám, jako všemhu chrám v katolickém světě, se plní v první pátek nebo v neděli včicmi, kteří přijímají svate svátosti, zúčastňují se smřičných pokůbostí, aby co nejvíce odpřítit lásku Syna Božího k duším a nahlodit lásku srdce u oběti těch, kteří na lásku a oběť Syna Božího zapomněli. V našem národě želelo a čím dále tím více se rozšije a prubuduje úcta k Božskému Srdcem. Náš roditi je zavřevší Božskému Srdcem, příjímají jsou zvyatobavny jeho sechami a obrázy. Křesťanské pravdy nejsou snadné k pochopení. Avšak děti má, pokud chápu, být vedevy k úctě Božského Srde. Máte být něco křesťanského, než rodice spolu s dětmi v první pátek u Stolu Pána?

Uposlechněme volání Božského Srde: »Pojďte ke mně všichni kteří pracujete a jste ohršeni a té vše občerstvím. Svažme se o to, aby Božské Srde kraloval v našich rodích, aby naše rodiny se ohršily na onu vůli Božského Srde a církve modleme se o slavnosti Božského Srde: »Doněti všem národům nerušeného táboku a ládu, utěti, ať vše všem končím země zavláží velební khat: Buď chvála Božskému Srdeci srdece mé ním velební spása, jemu buď sláva a čest na věky!»

PŘÍPIS PŘEDSEDY VLÁDY VÝBORU KATOLICKÉ AKCE

Vážení pánové!

Děkuji Vám za pozdrav, který jste mi zaslali z Vašeho zasedání. Jsem rád, že ocenřujete oslší vládu o úpravu poměrů mezi státem a církvi. Věřím, že také katolická akce je vedena touto vůlí docílit dohody mezi vládou a fimskokatolickou církvi. Věřím, že to také je jisté přáním zřepující většiny duchovních i všech ostatních věřících. Vláda náš lidové demokratické republiky je ochotna vyjiti všřice všem oprávněným požadavkům fimskokatolické církve v pevné víře, že také církve všemi svými složkami činně se zúčastní budování našeho lidové demokratického zřizení. Proto vřele vítám Vaš počin a přeji Vám hojně zdaru.

A n t o n i n Z á p o t e c k ý

Váření pánové!

Upřímě jsem vřítal váš projev, ve kterém vyjadřujete svou věrnost naší lidové demokratické republice. Zvláště mě potěšilo vaše ubezpečení, že Vy, katolické duchovní i věřící budete poctivě spolupracovat na plánovité výstavbě naší republiky. Náš stát si přeje kladně spolupráce s fimsko-katolickou církvi. Důkazem toho nejsou pouze oficiální prohlášení, nýbrž i konkrétní podpora, kterou stát církvi poskytuje po stránce hospodářské i jinak. Záleží ovšem mnoho na církvi samé.

Vaše katolická akce je pro nás výrazem touhy katolického křesťanstva a všech věřících po poctivém dorozumění a upřímé spolupráci mezi státem a církvi. Bude mít nesmřný význam pro katolicismus u nás, splní-li úkol, který si vytřkla. Přeji Vám, pánové, i všemhu věřícím lidu ve vašem poctivém snažení mnoho úspěchů.

Váš: *Gottwald*

**Příloha č. 4 – Číslo věnované 1. celostátní konferenci KA
Katolické noviny, roč. 2., č. 25., 18. června 1950. s. 1.**

KATOLICKÉ NOVINY

Ročník II — Číslo 25 — Cena Kčs 2.—

BISKUP-VLÁŠTEVEC J. V. JIRÁK - BUB - ČIRŠEV - VLAST

První vydání 18. června 1950

Pro Boha, církve a vlast slavné a požeňhané zasedání První celostátní konference Katolické akce v Československu v Praze ve dnech 9. — 11. června 1950

V pátek 9. června t. r. odpoledne byla ve velkém sále Slovanského domu v Praze za přítomnosti pěti set delegátů ze všech českých a slovenských krajů republiky zahájena první celostátní konference Katolické akce v Československu. Konferenci sám byl na své vlastní stěně vyzdoben československou a sovětskou vlajkou, na bílém poli umocněná byl umístěn velký portrét prezidenta republiky Klementa Gottwalda a nad předním vstupem trůbnou bylo nad velkým křeslem Krista Pána umístěno heslo vlasteneckého hnutí J. V. Jiráka: -BOH - CÍRKEV - VLAST-, které vyjádřilo celoroční přání Katolické akce a prvních celého jednání.

K předsednictvím stala přistoupil ústřední výbor Katolické akce v Československu předseda Ing. F. Pujman z Prahy, místopředsedkyňe Š. Šumavská z Bratřinavy, generální tajemník a poslanec NS V. Těšák z Trutné a Oravě, náměstek gen. tajemníka místopředseda NS poslanec JUDr. A. Procházka z Prahy, členové ústřed. výboru poslanec NS JUDr. A. Procházka z Prahy, Hradce Králové, B. Vohradský z Prahy, JUDr. J. Kysela z Bratřinavy, prof. PhDr. E. Hájek z Brna a prof. I. Škoda, gener. tajemník KA na Slovensku, ústřední podpora celým shromážděním. Když se shromáždění usadilo, první slova byla slova první modlitby, kterou se modlil katolický duchovní P. ThDr. Kamil Kabourek z Rožova:

Ve jménu + Otce i + Syna i + Ducha svatého. Amen. - Hospodine, pomiluj nás! - Jezu Kriste, pomiluj nás! - Spasiteli všeho světa, dej nám hojnost a mír v naší zemi. - Ó Pane! - Když se modlíme, dej nám, abychom se tak modlili, jak Ty jsi se modlil. Když pracujeme, dej nám, abychom pracovali tak, jak Ty jsi pracoval. - Ochraňuj našeho pana prezidenta Klementa Gottwalda, ochraňuj naši celou vládu. - Dej nám, aby všechny naděje, které skládáme v budoucnost naši mládeže, se splnily. - Otče náš...! Zdráva Maria...! - Svati patronové naši, ochraňte nás! - Ve jménu + Otce i + Syna i + Ducha svatého. Amen.

Celá shromáždění se sepjatými rukama sborem pomodlilo se modlitbu Páně a pozdravení občanské. Převýšil sbor Pražských učitelů přednesl úvodem sborovou skladbu chodského skladatele Josefína Jindřicha „Vánoce“. K předsedající prvního dne zasedání generální tajemník Katolické akce prof. Václav Těšák prohlásil první celostátní pracovní konferenci Katolické akce za záležitost, přivítal členy diplomatického sboru, místopředsedu ústředního výboru Národní fronty, dále zástupce politických a odborových organizací, zvláště vlastenecké duchovní, hosty a delegáty, jejichž přítomnost udělá pracovní celostátní konferenci schopnou naprosto plně se usadit.

Na proslavu generál. tajemníka za strany socialistické posl. dr. Klingera, který jménem předsednictva této strany pozdravil celostátní konferenci KA, usadilo se shromáždění nastat pozdravní telegramy, a to v první řadě prezidentu republiky Klementu Gottwaldovi:

„U příležitosti prvního výročí obrození Katolické akce v Československu dovoluje si Vám, pane prezidente, ústřední výbor Katolické akce spolu s delegáty celostátní konference v Praze zaslati své upřímné, že všichni pracovníci Katolické akce budou ještě nalozněji dbát o rozvoj své lidové demokratické vlasti a o její mírný mír. Kde Bůh dělá bojovníkem za mír v celém světě! Necht' Bůh a všichni naše spojenci se Sovětským svazem a všemi lidově demokratickými státy! Necht' slovo Bůh nejvyššího bojovníka za mír našeho věku, opravdový přítel našeho lidu - Josef Višňakovský Stalin! Necht' jsou ve Vaší osobě, pane prezidente, pozdravení všichni pracující, usilující o klid a budoucí stát! Na obranu míru! Za opravdový pokoj lidem dobré vůle!“

Shromáždění schválilo polesem texty telegramů prezidentu republiky Klementu Gottwaldovi, předsedovi Národního shromáždění a gen. taj. Národní fronty dr. Oldřichu Jobnovi, předsedovi vlády A. Zapotocnému, náměstkoví předsedy vlády a ministru státního práva pro věci církevní Zdr. Fierlingovi, ministru dr. A. Čepičkovi, ministru J. Fiořharovi, předsedovi sboru pověřenci Basčikov, pověřenci L. Holdakovi, jakéž i administrátoru bazskybatrické diecese Janu Debetovi, který v sobotu na celostátní konferenci přijel a také se dostavil gen. vikář československý P. J. Buchta. Bouřlivým provokováním státy prezidentu republiky Klementu Gottwaldovi, generálnímu tajemníku, všichni republiky a vlasteneckým duchovním projevovale shromáždění přeběhem celého tříhodinového zasedání své vlastenecké republiky a jejím spojením oddané činnosti a pevné odhodlání pro budoucnost naší republiky.

Na Velehradě křestil on Soběslav,
Opru a zlého křestil sám spolek,
ochrana stáhl v církve svatém lidu,
sám národ mezi časem kráje
Od doby té naše srdce vřelá:
dědicí Otce, zachovej nám, Pane!

Kolik to boží modlitby se usadilo,
a bylo, bylo zápisit nám v boží,
Bůh sám sádku Svatozáhře bílé,
Velehrad stýl bez pokřmeny stopy,
Apoštolů se dle požádání:
dědicí Otce, zachovej nám, Pane!

Jazykem roduje. Bůh chvilu plně,
mátožka řekl knihy svaté psal,
Zlatoň lásku Krista národ celý,
žít nám se vše věky zachoval.
Nechyť rad, jenž učil usadit:
dědicí Otce, zachovej nám, Pane!

Velehrad náš ten rozkročil celý smek,
mládko moc ná nás ho usadil,
pokud ná národ se klobou srdce chodil,
dávra k Matce, která dny trval,
Maria za nás prosit septeťtase:
dědicí Otce, zachovej nám, Pane!

Než se ujal slova předseda Katolické akce Ing. Ferdinand Pujman přečetl předsedající písemně pověřenci technikem P. Josefa Lukačoviče, který písemně podkovoal za porvání a oměření se a pozdravil konferenci Katolické akce tímto sdělením v dopise:

Katolická akcia a jej celoroční příkou jako dokumentovala svoje zameranie pre dobro nášho ľudovodemokratického spoločného domova, sloboda ktorého bola vykupená za cenu každých obeti na životoch najvernejších synov oboch našich národov. Katolická akcia dokázala, že popri oddanosti k republike, pamäta na vernosť voči našej svätej cirkvi. Katolická akcia po prekonalí tvrdého úskalí, jej do cesty umelo stavaneho, kríža v ústraty pravde a sociálnej spravodlivosti, majie pred očami potreby celku a najmä druhého prvejého ľudu českého i slovenského. História jej dobrozmyselným občanom a rodomilá radý tých, ktorí sa hlásia k práci pri uskutočnení predzavati, a to jednak osob duchovných a reholi, i laikov. Na tomto poli sa radostne rynnje krásna spolupráca s jej kladnými výsledkami a požehnaným ovocím.

Pozdravujem Vaše rokovanie a úprimného srdca, želajúc ma plného úspechu a pechovania od Vámožného v pevnej viere, že v krátkom čase zaširiť nad nami svetlo pravdy vnaše pokoj do nášho verejného života, hladina ktorého sa v prvých dňoch Katolickéj akcie tak búrlivo rozrušila. Katolická akcia prekčila túto búrku a verím, že v ďalších fázach svojho jestvovania už spokojne dovrší dielo, na ktoré sa podujala. - Váš Lukačovič.

PROJEV PŘEDSEDY PROF. ING. F. PUJMANA

Ve svém úvodním projevu srovnal Ing. Pujman naš okoralý chleb a trochu pramenité vody v zázemí, kterými se řídí život v minulosti a dnešním, ale k tomu ještě za cíli tři požehnané. Býkem a sdězil, že už nále dnolet ústava vede ty to čas, kdy bohoslužba byla pasivou krásným základem k osvobození od výsad a nadprá-
čství.
V závěru svého projevu technik sdězil, že utřídila od zased katolické víry. Vytyčila si pou-
Katolická akce nastoupila správnou cestu a na ze za cíl usadit o to, aby obě správy, duchovní této cestě také vytrval. Dalším ztrestaním svého světlého, jednu hrobitu též byl jednou souprá-
dne zasedání byl místopředseda NS, náměstek
dr. Nepřátelé Katolické akce by si našli přita-
generálního tajemníka Katolické akce dr. D. Po-
matovat doly minulosti, o kterých napsal rudo-
banský, který ve svém referátu podobně vyřídil
letního Bened. Těšáka: „Jedni mluví o hrdlo výslovný přez Katolické akce, nedostaty této
rádi, než si jen vzpomíná, a jiní k srodku nit práce a vůbec perspektivy další činnosti.“

Příloha č. 6 – Obrazová příloha k výročí Katolických novin Katolické noviny, roč. 1., č. 23., 13. listopadu 1949

